

Sanna-Maria Kosunen

ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ
HEINÄVEDEN KUNNASSA
Asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tuesta

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Maaliskuu 2016

KUVAILULEHTI

 MAMK University of Applied Sciences	Opinnäytetyön päivämäärä 8.3.2016
Tekijä(t) Sanna-Maria Kosunen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)
Nimeke Ennaltaehkäisevä perhetyö Heinäveden kunnassa – asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tuesta	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevää perhetyötä ja asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tuesta. Pyrkimyksenä opinnäytetyön avulla oli tuoda tietoon asiakasperheiden kokemuksia ennaltaehkäisevän perhetyön prosessista, asiakkaan osallisuudesta, palvelun matalakynnyksisyydestä ja mahdollisista kehittämis- sekä muutostarpeista. Lisäksi pyrkimyksenä oli tuoda asiakkaiden ääni kuuluviin.</p> <p>Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää hyödyntäen. Tutkimusaineisto on kerätty teemahaastattelun avulla ja aineiston analysointimenetelmänä on käytetty teemoittelua. Aineistonkeruu tapahtui kesän 2015 aikana. Haastattelut toteutettiin henkilökohtaisesti teemahaastattelulla. Haastateltavina oli yhteensä viisi ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperhettä. Osassa haastateltavista perheistä perhetyö oli haastatteluhetkellä päättynyt ja osassa perhetyön prosessi oli edelleen käynnissä.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentui perhetyön, ennaltaehkäisevän perhetyön, kotihoidon perhetyön, varhaisen tuen ja osallisuuden käsitteistä. Teoreettisessa osuudessa esitellään perhetyön prosessia yleisellä tasolla sekä ennaltaehkäisevän perhetyön prosessia Heinäveden kunnassa. Lisäksi teoreettisessa viitekehyksessä on kuvattu perhetyön moninaisuutta, jotta sen eri osa-alueiden käsittäminen olisi selkeämpää.</p> <p>Opinnäytetyöstä saaduista tuloksista kävi ilmi, että asiakasperheet, yhtä perhettä lukuun ottamatta, mielsivät varhaisen tuen piiriin pääsyn helpoksi ja nopeaksi. Perheet pitivät palvelua asiakaskeskeisenä ja kokivat asiakkaan osallisuuden toteutuneen perhetyön prosessin eri vaiheissa. Perheet mielsivät suhteen perhetyöntekijään avoimeksi ja asiakasta kunnioittavaksi. Puolet perheistä kertoi pohtineensa leimaantumista ennen perhetyön prosessin käynnistymistä ja kokeneensa leimaantumisen pelkoa perhetyön asiakkuuden vuoksi. Hieman yli puolet perheistä mielsi saaneensa tukea oikea-aikaisesti. Noin puolet perheistä, joiden kohdalla perhetyössä oli ollut taukoja tai perhetyön prosessi oli saatettu päätökseen, mielsivät tuen tarpeen olleen vielä olemassa prosessin päättymishetkellä. Perheet kokivat perhetyön maksullisuuden ja resurssien vähäisyyden perhetyön kentällä estäneen asiakkuuden jatkumista. Perheiltä esiin nousseita kehittämis- ja muutostarpeita Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevään perhetyöhön olivat resurssien lisääminen perhetyön kentälle, lapsiperheiden kotipalvelun ja kodinhoidollisen tuen kehittäminen sekä tiedottamisen lisääminen ennaltaehkäisevän perhetyön mahdollisuudesta kunnan lapsiperheille.</p>	
Asiasanat (avainsanat) Perhetyö, ennaltaehkäisevä perhetyö, perhetyön prosessi, osallisuus, varhainen tuki	
Sivumäärä 59+4	Kieli suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä) Liitteinä tutkimuslupa-anomus, tutkimuslupa, saatekirje sekä teemahaastattelurunko	
Ohjaavan opettajan nimi Jari Huotari	Opinnäytetyön toimeksiantaja Heinäveden kunta

DESCRIPTION

 MAMK University of Applied Sciences	Date of the bachelor's thesis 8.3.2016
Author(s) Sanna-Maria Kosunen	Degree programme and option Degree programme of social work Bachelor of social services
Name of the bachelor's thesis Preventive family work in the Municipality of Heinävesi – client families' experiences of early support.	
Abstract <p>The purpose of this thesis was to study preventive family work in the Municipality of Heinävesi as well as the client families' experiences of early support. In this study, the aim is to gather information about client experiences of the existing processes, client participation, accessibility of the service and potential development needs. Furthermore, another aim was to focus on the clients' opinions.</p> <p>The study was conducted using qualitative research methods. The data was collected through themed interviews in summer 2015. The interviews were conducted in person through a themed interview. Five client families in total were interviewed who all were either past or present preventive family work clients.</p> <p>The theoretical framework of this thesis includes the concepts of family work, preventive family work, early support and concept of participation. Furthermore, there is an introduction of the process of family work in general and the process of preventive family work in Heinävesi.</p> <p>All the client families felt that accessibility to early support services was both easy and fast. The families thought that the service was client-focused and they were included in all the stages of the family work process. The families also felt that the relationship between the workers and themselves was open and respectful towards the client. Half of the families stated that they feared they would be stigmatised because they are family work clients. Just over half of the families stated they received the support they needed in good time. Approximately half of the families who had had breaks in their family work service or whose family work service had ended felt there was still need for additional support. The families felt that the cost of the services and availability of resources stopped the client continuance of service. The families' feedback regarding improvement needs in preventive family work in Heinävesi include the following; additional resources to the area of family work, development of home services and home care support for families with children, and lastly, more information explaining what prevention in family work is and what the service offers to those entitled to it.</p>	
Subject headings, (keywords) Family work, prevention family work, early support, participation, the process of family work	
Pages 59+4	Language Finnish
Remarks, notes on appendices Permit application for research, permit for research, cover letter and interview structure as appendices.	
Tutor Jari Huotari	Bachelor's thesis assigned by Municipality of Heinävesi

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	PERHETYÖ.....	2
	2.1 Monimuotoinen perhetyö	2
	2.2 Ennaltaehkäisevä perhetyö	4
	2.3 Lapsiperheiden kotipalvelu ja kotihoidon perhetyö	8
3	PERHETYÖN PROSESSI.....	13
	3.1 Perhetyön prosessi ideaalitasolla.....	13
	3.2 Ennaltaehkäisevän perhetyön prosessi Heinäveden kunnassa	19
4	VARHAINEN TUKI	20
5	ASIAKKAAN OSALLISUUS.....	24
6	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	26
7	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	28
	7.1 Opinnäytetyön tausta.....	29
	7.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	30
	7.3 Laadullinen tutkimusmenetelmä ja teemahaastattelu.....	30
	7.4 Aineistonkeruuprosessi	32
	7.5 Aineiston analyysi	34
8	TUTKIMUSTULOKSET	36
	8.1 Ennaltaehkäisevän perhetyön prosessi	36
	8.1.1 Perhetyön prosessin aloitus.....	36
	8.1.2 Perhetyön sopimuksen laatiminen ja päivitys.....	37
	8.1.3 Perhetyön prosessin päättäminen.....	39
	8.2 Asiakkaan osallisuus	40
	8.3 Tuen vastaanottaminen ja matalan kynnyksen palvelu	42
	8.3.1 Tuen vastaanottaminen ja riittävyys	42
	8.3.2 Palvelun matalakynnyksisyys ja leimaantuminen	45
	8.4 Kehittämisen- ja muutostarpeet	47
9	POHDINTA	49
	LÄHTEET	56
	LIITTEET	

- 1 Tutkimuslupa-anomus
- 2 Tutkimuslupa
- 3 Saatekirje perheille
- 4 Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Vuodesta 2005 lähtien kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on ollut jatkuvassa nousussa. Vuonna 2013 sijoitettiin kiireellisesti 4 202 lasta, joka on 6,6 % enemmän vuoteen 2012 verrattuna. Kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli vuoden 2013 aikana sijoitettuna 18 022 lasta ja nuorta. Lukumäärä kasvoi vajaan prosentin edellisvuoteen verrattuna. (THL 2015a.) Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on aina ensisijaisesti turvata lapsen oikeudet, oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä oikeus erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007, 1. luku, 1. §). Siitä huolimatta, että lasten oikeutta pyritään toteuttamaan sekä todentamaan niin lain, YK:n lastenoikeuksien sopimuksen, kuin erilaisten strategioiden ja täytäntöönpanojen turvin, osoittaa vuonna 2014 tehty tutkimus lasten oikeuksien toteutuvan vain osittain. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014 -tutkimuksen mukaan perheitä kuormittavat ennen kaikkea työelämän muutokset sekä riittämätön vanhemmuuden tuki (THL 2015b). Voisiko jatkuvasti kehittyvässä yhteiskunnassamme, jossa niin työelämän rakenteet kuin perherakenteet kokevat muutoksia, riittävällä ja riittävän varhain osoitetulla tuella vaikuttaa edellä kuvattuihin lukuihin ja niin lasten, nuorten kuin perheiden hyvinvointiin?

Tässä opinnäytetyössä kartoitetaan Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tuesta. Pyrkimyksenä opinnäytetyön turvin on tuoda kuuluviin asiakkaiden ääntä, kokemuksia, näkemyksiä sekä kehitystarpeita Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Idea opinnäytetyöhön heräsi omasta mielenkiinnosta perhetyötä ja erityisesti ennaltaehkäisevää perhetyötä kohtaan. Mielestäni ennaltaehkäisevällä perhetyöllä ja riittävän varhaisessa vaiheessa osoitetulla tuella voitaisiin vähentää perheiden kokemaan ahdistusta ja uupumusta, sekä estää perheiden ongelmia kasvamasta liian suuriksi. Lisäksi tehokkaalla ehkäisevällä työskentelyllä voitaisiin pidemmällä aikavälillä saavuttaa niin kuntatasolla kuin yhteiskunnallisellakin tasolla taloudellisia säästöjä. Kansanedustaja, sekä edeltävä peruspalveluministeri, Susanna Huovinen uskoo, että joissakin tilanteissa ennaltaehkäisyyn panostaminen voi nostaa kustannuksia väliaikaisesti, mutta pidemmällä aikavälillä kalliiden erikoispalveluiden tarve vähenee, kun panostukset ennaltaehkäisyyn vahvistavat esimerkiksi lasten kasvu- ja kehitysympäristöjä (STM 2015a).

Mielestäni opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen, sillä lasten ja lapsiperheiden palvelusuunnitelmissa korostuvat yhä enenevässä määrin varhainen puuttuminen, varhainen tuki ja ennaltaehkäisy. Lastensuojelulakiin (417/2007) on kirjattu lasten ja perheiden kanssa työskentelevien velvollisuudeksi tukea vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävissään sekä pyrkiä tarjoamaan perheelle heidän tarvitsemaansa apua riittävän varhain (Lastensuojelulaki 417/2007, 1. luku, 2. §). Lisäksi myös uudistuneessa sosiaalihuoltolaissa painotetaan ongelmien ennaltaehkäisyä ja tuen tarjoamista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Huovinen totesi sosiaalihuoltolain koulutuskierroksella Porissa, että: ”Ehkäisevien palvelujen vahvistamisen tarpeesta on puhuttu kauan. Nyt tähän tarpeeseen vihdoinkin vastataan. Sosiaalihuoltolain tavoitteena on mahdollisimman tehokas, lyhytaikainen tuki mahdollisimman varhaisessa vaiheessa”. (STM 2015a.) Myös Heinäveden kunnan lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan vuosille 2010–2015 on konkreettiseksi tavoitteeksi kirjattu ennaltaehkäisevään työhön ja varhaiseen puuttumiseen panostaminen. Suunnitelman tarkastuksessa ilmenneitä kehittämiskohteita vuosille 2013–2014 ovat juuri muun muassa varhaisen tuen muotojen kehittäminen. (Heinävesi 2015.)

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu perhetyön, ennaltaehkäisevän perhetyön, kotihoidon perhetyön, perhetyön prosessin, varhaisen tuen sekä asiakkaan osallisuuden käsitteistä. Opinnäytetyö on luonteeltaan kartoittava, pyrkimyksenä ei ole tuoda julki yleistettävissä olevaa tietoa. Toivon kuitenkin, että kartoituksesta esille nousevat asiakasperheiden näkemykset auttaisivat Heinäveden kuntaa kehittämään ennaltaehkäisevää perhetyötä yhä enemmän asiakkaan tarpeita vastaavaksi ja yhä useampi perhe saisi tarvitsemaansa apua riittävän varhain sekä riittävissä määrin.

2 PERHETYÖ

2.1 Monimuotoinen perhetyö

Perhetyön kokonaisvaltainen ja yksiselitteinen määrittely on haastavaa. Käsitteenä perhetyö on hyvin monimerkityksellinen ja monisäikeinen. Perhetyötä on määritelty kuvaamalla sitä hyvin eri lähtökohdista ja perusteluista. (Rönkkö & Rytkönen 2010, 27.) Perhetyö-nimikkeen alla voidaan tehdä työtä hyvin erilaisia toimintamuotoja ja

menetelmiä apuna käyttäen. Perhetyön toimintamuodot, tavoitteet, sisältö, organisointi ja tekijät vaihtelevat paikkakuntakohtaisesti. Toimintamuotona perhetyö on kuitenkin vakiintunut osaksi kuntien toimintaa. (THL 2015c.)

Perhetyön käsitettä ei ole laissa määritelty, minkä vuoksi sille ei olemassa tarkkaa määritelmää (Vilén ym. 2010, 24). Peruslähtökohtana perhetyössä ovat perheiden elämästä lähtevät tarpeet, jotka liittyvät esimerkiksi vanhemmuuden tukemiseen, perheen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn lisäämiseen, elinolojen järjestämiseen tai lasten kasvatus- ja kehityskysymyksiin. Perhetyön voidaan katsoa pohjautuvan niihin sosiaalivaltion huolehtimisen ja välittämisen periaatteisiin, joissa katsotaan tarpeelliseksi taata perustuki hyvinvointiin ja turvallisuuteen kaikille yhteiskunnan jäsenille. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27.)

Kontekstisidonnaisuudesta huolimatta perhetyöllä voidaan ajatella olevan oma erityinen tehtävänsä, perheen tukeminen muutoksessa (Järvinen ym. 2012, 12). Perhetyön tavoitteena voidaan pitää arjessa selviytymisen tukemista sekä elämässä eteenpäin rohkaisua. Ilon tuottaminen sekä toiveikkuuden luominen ovat perhetyössä tärkeässä osassa. Perhetyön turvin pyritään vahvistamaan erilaisia voimavaroja perheessä sekä luomaan luottamusta ja uskoa elämässä selviytymiseen. Tällaisia voimavaroja ovat erityisesti emotionaalisuus, fyysisuus sekä sosiaalisuus. Lisäksi tärkeänä pyrkimyksenä perhetyössä on elämän edellytysten ja toimintamahdollisuuksien tasa-arvoistaminen perheiden välillä. (Uusimäki 2005, 40–41.)

Perhetyön taustalla on ajatus siitä, että vaikka yksilöä hoidettaisiin kuinka hyvin, perheen toimintatavat liittyvät yksilön ongelmiin monin tavoin (Rönkkö & Rytönen 2010, 38). Näin ollen lasten ja perheiden kanssa tehtävä työ kohdistuu usein koko perheeseen perheenjäsenen sijaan (O’Loughlin 2005, 6). Perhetyö on yhdessä tehtävää työtä perheen ja perheenjäsenten kanssa, mutta työskentelyn taustalla on aina ajatus lapsen edun turvaamisesta (THL 2015c).

Kyseessä on nuori ammattiryhmä, minkä vuoksi täsmällisiä tehtävänmäärittäviä ja työnkuvauksia perhetyölle ei ole asetettu. Työkäytänteet ovat syntyneet pitkälti kuntien tai järjestöjen tarpeisiin, joihin niiden lastensuojelutyössä on ollut erityistä tarvetta. (THL 2015c.) Perhetyöntekijältä odotetaan kuitenkin tavoitteellista ja ammatillista

työskentelyä perheen tukemiseksi erilaisissa elämäntilanteissa (Järvinen ym. 2012, 12).

Perhetyön tarpeet ovat kasvaneet yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten heijastuessa perheiden hyvinvointiin. Perhetyön voidaankin katsoa olevan niin yhteiskunnallista kuin sosiaalista työtä, jonka tarkoituksena on perhekohtaisesti ratkaista ihmisten arkielämässä esille tulleita muutostarpeita, haastavia elämäntilanteita sekä ongelmia. Päämääränä työskentelyssä on perheen itsenäinen selviytyminen arjessa, perheen hyvinvoinnin lisääntyminen ja kyky hakeutua tarvittaessa riittävän ajoissa palvelujen piiriin. (Järvinen ym. 2012, 15.)

Perhetyön moninaisuus käy ilmi edellä kuvatun lisäksi myös muun muassa siitä, että perhetyötä tehdään ennaltaehkäisevänä toimintana, lastensuojelun osa-alueella sekä vaativan perhetyön erityisalueella (Järvinen ym. 2012, 70). Ennaltaehkäisevän perhetyön tarkoituksena on lisätä ja pitää yllä ihmisten hyvinvointia sekä minimoida perhetilanteiden vaikeutumisen riskejä (Rönkkö & Rytönen 2010, 32). Lastensuojelun perhetyössä kyse on tehostetusta ja kuntouttavasta toiminnasta ja painopiste on sekä tuessa että kontrollissa. Vaativan perhetyön erityisalueella työskentelyn luonne on tehostettua ja intensiivistä. (Järvinen ym. 2012, 70,72.)

Kuntatasolla perhetyön moninaisuus voi käydä ilmi perhetyön toteuttamisena eri toimialoilta käsin. Sosiaali- ja terveystoimi vastaavat usein terveydenhuollon ja perheneuvoloiden perhetyöstä sekä lastensuojelun ja kodinhoidon perhetyöstä. Kun taas sivistystoimeen sijoittuvat varhaiskasvatuksen perhetyö ja kouluissa toteutettavat perhetyön hankkeet. Myös järjestöt ja seurakunnat tarjoavat erilaisia perhetyön muotoja erilaisiin perhetyön tarpeisiin. (THL 2015c.)

2.2 Ennaltaehkäisevä perhetyö

Lastensuojelulaki (417/2007) velvoittaa kuntia järjestämään lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun lisäksi ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua järjestetään lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Laissa puhutaan tuesta ja erityisestä tuesta peruspalveluissa, kuten opetustoimessa, päivähoidossa, nuorisotyössä ja äitiys- ja lasten-

neuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveyshuollossa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1. luku, 3 a §.)

Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on ehkäistä lyhytaikaisissa elämän muutostilanteissa esiintyviä riskejä sekä ylläpitää perheen hyvinvointia. Työn painopisteenä on tukeminen varhaisessa vaiheessa, jolloin ongelma tai pulma on vielä pieni. Ennaltaehkäisevän perhetyön turvin pyritään auttamaan perhettä löytämään omat voimavaransa, sekä tukemaan perhettä heidän arjessaan. (Järvinen ym. 2012, 73.)

Ennaltaehkäisevää perhetyötä voidaan toteuttaa hyvin monimuotoisesti erilaisia menetelmiä hyödyntäen. Ennaltaehkäisevän perhetyön toimintamuodot voivat vaihdella laajaltikin perheen yksilöllisten tarpeiden ja tilanteiden mukaan. Ehkäisevä työ voidaan jakaa toimintamuodoiltaan eri vaiheisiin. Toimintamuotoja voivat olla opastus ja neuvon antaminen sekä erilaisten tukimuotojen käyttäminen, joilla tuetaan perhettä saamaan arkensa sujuvammaksi. Samaan aikaan pyritään tunnistamaan mahdolliset alkavat ongelmat ja ottamaan ne perheiden kanssa puheeksi. Lisäksi perheitä voidaan tukea ilmenneiden haittojen ja riskien selvittämisessä. Perheiden kanssa luodaan toimintatapoja, joilla voidaan selvittää haittoja ja lisätä perheiden toimintavalmiutta. Toimintamuotona ehkäisevässä työskentelyssä voi olla myös ehkäistä jo olemassa olevia ongelmia sekä haittoja aiheuttamasta uusia ongelmia. (Rönkkö & Rytönen 2010, 32–33.)

Ennaltaehkäisevään työhön voidaan laskea myös perhepalveluihin luetut väljät toimintamuodot, jos perheellä tai jollakin sen jäsenellä on tarvetta saada tukea sosiaalisiin suhteisiin tai esimerkiksi harrastuksiin liittyvissä asioissa. Tällaisia väljiä toimintamuotoja voivat olla erilaiset lastenryhmät, vertaistoimintaryhmät ja äiti-lapsikahvilat. Väljien toimintamuotojen lisäksi ehkäisevään työhön luetaan myös tavoitteelliset ja suunnitelmalliset perhetyön muodot, kuten esimerkiksi lyhytaikainen perhetyön jakso, jolla perheen tarpeita jäsennetään ja selvitetään. Ennaltaehkäisevän perhetyön kokonaisuutta ajatellessa siinä korostuu kuitenkin avunsaannin oikea-aikaisuus, jolloin eri palvelupisteiden työntekijöiden on kyettävä havainnoimaan ja kuulemaan avuntarvetta riittävän ajoissa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 32–33.)

Perhetyön kohdentuminen ja sisältö sekä työmuodot vaihtelevat sen mukaan, minkä palvelusektorin alaisuudessa perhetyötä tehdään. Perhetyön eri muotoja voidaan eritellä sen fokuksen eli painopisteen, tarpeen, tehtävän, taustaviitekehyksen, toteutuspaikan, ammattilaisen ja asiakkaan suhteen sekä työmenetelmien avulla. Perhetyöllä on jokaisessa kunnassa luotu omat toteuttamistapansa. Kunnan oman perhetyön lisäksi yksityisten tahojen ja järjestöjen järjestämät perhetyön palvelut täydentävät palvelujärjestelmää. Myös kriteerit perhetyön järjestämiseen vaihtelevat kuntakohtaisesti. (Järvinen ym. 2012, 71.)

Ennaltaehkäisevää perhetyötä toteutetaan muun muassa näissä konteksteissa: neuvolan perhetyö, päivähoidon ja koulun perhetyö sekä lapsiperheiden kotipalvelu (Järvinen ym. 2012, 76). Neuvolan perhetyö tarjoaa tukea muun muassa vanhemmuuteen, parisuhteeseen, perhetilanteeseen ja lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa. Neuvolan perhetyön, niin kuin muidenkin perhetyön muotojen toimenkuvat voivat olla erilaisia eri kunnissa – jokainen kunta voi siis itse määritellä millaista palvelua asukkailleen tarjoaa. (Vilén ym. 2010, 29–30.) Neuvola tavoittaa kaikki lapsiperheet odotusajasta aina kouluikään saakka, jolloin sillä on mahdollisuus havaita avuntarpeita riittävän ajoissa, tukea perheitä heidän arjessaan sekä tarvittaessa etsiä ratkaisu- ja selviytymiskeinoja mahdollisissa perheitä kohtaavissa haasteellisissa tilanteissa yhdessä perheen ja yhteistyökumppaneiden kanssa (Järvinen ym. 2012, 76–77).

Neuvolan perhetyö on suhteellisen tuore perhetyön toimintamuoto. Neuvolan perhetyön kehittäminen ja laajentuminen on alkanut erilaisten hankkeiden ja projektien avulla 2000-luvun alkupuolella. Lisäksi vuonna 2004 ilmestyneellä Sosiaali- ja terveysministeriön Lastenneuvolaoppaalla on ollut suotuisia vaikutuksia neuvolan perhetyön laajentumiselle. (Järvinen ym. 2012, 77.) Jyväskylässä kehitetty neuvolan perhetyön malli sai vuonna 2009 sovellettavuudellaan ja innovatiivisuudellaan maanlaajuisia huomiota. Jyväskylässä mallinnettiin ennakoivaa ja voimavaraistavaa neuvolan perhetyötä, jota on sen jälkeen mallinnettu myös muualla Suomessa. (THL 2015c.)

Äitiys- ja lastenneuvolan laajoissa terveystarkastuksissa kiinnitetään suunnitelmallisesti huomiota koko perheen hyvinvointiin. Niissä keskustellaan muuttuvan perhetilanteen virittämistä odotuksista ja peloista kummankin vanhemman sekä lapsen näkökulmasta, ennakoidaan vauvan syntymää ja kartoitetaan perheen voimavaroja sekä

sosiaalisia suhteita. Keskustelun tavoitteena on vahvistaa varhaisen vuorovaikutuksen syntymistä sekä vanhempien keskinäistä vuorovaikutusta. Lisäksi laajoissa terveystarkastuksissa kartoitetaan perheen elinoloja, hyvinvointia ja terveystottumuksia. Näiden keskustelujen pohjalta tarvittaessa perheen tueksi voidaan järjestää neuvolan, perhekeskuksen tai perhepalveluverkoston perhetyöntekijä. Avun vastaanottamisen neuvolasta on katsottu olevan perheille usein luontevaa, koska se palvelee kaikkia lapsiperheitä ja palvelut ovat statukseltaan neutraaleja. Lisäksi neuvolan perhetyö on perheille maksutonta. (Järvinen ym. 2012, 77–78.)

Päivähoidon perhetyötä toteutetaan osana varhaiskasvatuspalveluja. Työskentelymalli muotoutuu ja kehittyy koko ajan. Siinä yhdistyvät päivähoidon ja yksilöllisen perhetyön keskeiset elementit. Päivähoidon perhetyöntekijän työ on varhaista tukea ja ongelmien ennaltaehkäisyä lapsiperheille. Päivähoidon perhetyötä tarjotaan arjessa matalan kynnyksen palveluna ja siinä korostuvat niin voimavarojen vahvistaminen, dialogisuus kuin ratkaisukeskeisyys. (Reijonen 2005, 36.) Koulun ja päivähoidon perhetyöntekijän toimenkuvat ovat usein rinnastettavissa toisiinsa. Koulun perhetyöntekijän toimenkuvaan voi kuulua muun muassa lapsen säännöllisen päivärytmin tukeminen, harrastuksiin ohjaaminen, koulunkäynnin tukeminen ja edistäminen sekä välitunti- ja pienryhmäohjaus. (Järvinen ym. 2012, 79.)

Toiminta-ajatus koulun ja päivähoidon perhetyössä on usein samanlainen kuin neuvolan perhetyössä. Lähtökohtana työskentelylle ovat lapsi ja hänen hyvinvoinnistaan aiheutuva huoli päivähoitopaikassa, koulussa tai kotona. Työskentelyn tavoitteena on lasta auttamalla pyrkiä tukemaan koko perhettä. Pääpaino tuen tarjoamisessa on oikea-aikaisuus, riittävän varhaisessa vaiheessa osoitettu tuki voi ehkäistä ongelmien kehittymistä vaikeammiksi. Perhetyö päivähoidossa sekä koulussa on lapsilähtöistä, yksilöllistä ja lapsi huomioidaan työskentelyssä osana perhettä. (Järvinen ym. 2012, 80–81.)

Ennaltaehkäisevästä työskentelystä ja sen erinäisistä hyödyistä on tehty joitakin tutkimuksia ja työlle on kehitetty useita toimintamalleja. Mannerheimin Lastensuojeluliitto toteutti vuosina 1996–2000 Lapsiperhe-projektin, jonka tarkoituksena oli perheiden tuen tarpeiden tunnistaminen ja tukeminen varhaisessa vaiheessa, niin että vaikeuksien kärjistykseltä välttyttäisiin. Lapsiperhe-projektin turvin pyrittiin kehittämään

ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea, sekä sitä tarjoavia avopalvelukokonaisuuksia. Projektin avulla pyrittiin selvittämään myös varhaisen tuen ja ennaltaehkäisyn vaikutuksia vaihtoehtopalvelujen käyttöön ja kustannustehokkuuteen sekä arvioimaan ennaltaehkäisyn vaikutuksia kokonaisvaltaisesti laskennallisen ja ei-laskennallisen hyödyn näkökulmasta. (Häggman-Laitila ym. 2001, 32–34.)

Lapsiperhe-projektin perhekohtaisen työn asiakkaina oli 551 perhettä, joista 534 perheessä perhe-elämän laatu koheni perhekohtaisen työn seurauksena. Elämän laadun paraneminen näyttäytyi monella eri osa-alueella, kuten vanhemmuudessa, positiivisten vuorovaikutussuhteiden lisääntymisenä sekä muun muassa lasten käytöshäiriöiden lievittymisenä. Lapsiperhe-projektin palautekyselyn perusteella merkittävin positiivinen vaikutus perhekohtaisella työskentelyllä oli perheiden jaksamiseen arjessa. Perheiden kokeman voimaantumisen ja hyödyn lisäksi projektilla saavutettiin merkittäviä taloudellisia säästöjä, johon vaikutti vaihtoehtoisten palvelujen käytön väheneminen. Lapsiperhe-projekti raportista käy ilmi, että ennaltaehkäisyn ja varhaisen tuen avulla vältyttiin yli kuusi kertaa kalliimmilta palveluilta, joita perheet olisivat todennäköisesti käyttäneet ilman varhaista tukea. (Häggman-Laitila ym. 2001, 34–38.)

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapsiperhe-projekti osoitti ennaltaehkäisevän perhetyön hyödyn niin perhetasolla, kuin yhteiskunnallisestikin. Tulevaisuudessa ongelmien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen panostetaan yhteiskunnassamme yhä enemmän, mikä käy ilmi muun muassa 2015 vuoden alussa uudistuneesta sosiaalihuoltolaista. Vuoden 2015 alusta voimaan tulleen uudistuneen sosiaalihuoltolain tarkoituksena on vahvistaa peruspalveluja, lisätä matalan kynnyksen palveluja, vähentää korvaavien toimenpiteiden tarvetta sekä parantaa asiakkaiden yhdenvertaisuutta (STM 2015b). Tämä opinnäytetyö painottuu juuri ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheisiin. Mielestäni oli tärkeää kartoittaa asiakkaiden kokemuksia palvelun matalakynnyksisyydestä, tuen riittävydestä ja tuen piiriin pääsystä riittävän ajoissa. Riittävällä ennaltaehkäisevällä työskentelyllä voidaan hyötyä niin perhetasolla, kuin yhteiskunnallisestikin, niin kuin edellä kuvattu Lapsiperhe-projekti osoitti.

2.3 Lapsiperheiden kotipalvelu ja kotihoidon perhetyö

Kotihoidon perhetyö on yksi tapa toteuttaa ennaltaehkäisevää perhetyötä. Heinäveden kunnassa, johon opinnäytetyöni kohdistuu, kotihoidon perhetyö on ennaltaehkäisevän perhetyön työmuoto. Sosiaalihuoltolain uudistumisen myötä kotihoidon perhetyön lisäksi Heinäveden kunnassa on tarjolla myös lapsiperheiden kotipalvelua.

Perhe-elämä on vuosien kuluessa muuttunut yhteiskunnassamme radikaalisti. Perinteet ja traditiot ovat muuttuneet. Suku ja yhteisö ovat menettäneet merkitystään suhteessa perheeseen ja nykyisin suvun osoittama apu perhe-elämään on harvinaisempaa kuin vielä muutama vuosikymmen sitten. Nykyisin välimatkat vanhempiin ja perheeseen voivat olla pitkät ja apua lasten hoitoon sekä kasvatukseen ei ole saatavilla. Myös avun tai neuvon pyytämistä voidaan pitää vaikeana, koska yhteiskunnassamme vallitsee pärjäämisen aikakausi. Ihmisten tulisi kouluttautua, vastata jatkuvasti koveneviin työelämävaatimuksiin ja kyetä hoitamaan perhe-elämä kaiken ohella. Nykypäivän vanhemmat ovat valitettavan yksin kasvatustehtävässään. Kun aikaisemmin apua ja neuvoa kysyttiin vanhemmilta, nykyään yhä useampi kääntyy alan asiantuntijoiden puoleen. Työelämän paineet, taloudelliset huolet, sosiaalisen turvaverkon niukkuus tai puuttuminen sekä pikkulapsiperheen hektinen arki aiheuttavat vanhemmille uupumusta ja tuen tarvetta asiantuntijoilta. (Fågel ym. 2011, 12–15.) Kotihoidon perhetyö palvelee perhettä juuri edellä kuvatussa tilanteessa, jossa perheen voimavarat ovat syystä tai toisesta heikentyneet ja perhe tarvitsee tukea arjesta selviytymiseen.

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) määritellään tietyt sosiaalipalvelut, jotka kunnan tulee järjestää asukkailleen. Näiden sosiaalipalveluiden joukosta löytyvät niin perhetyö, kuin lapsiperheiden kotipalvelu. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3. luku, 14. §.) Lapsiperheiden kotipalvelu on lapsiperheille järjestettävää suunnitelmallista, kokonaisvaltaista ja tarvittaessa pitkäjänteistä tukemista. Lapsiperheiden kotipalvelun tarkoituksena on auttaa perheitä ja yksilöitä silloin, kun he tarvitsevat tukea esimerkiksi rasittuneisuuden, perhetilanteen, alentuneen toimintakyvyn tai sairauden vuoksi. Kotipalvelu auttaa ja tukee perhettä selviytymään sekä suoriutumaan arkipäivän tehtävistä. (Järvinen ym. 2012, 73.)

Lapsiperheiden kotipalvelu ja kotihoidon perhetyö ovat ennaltaehkäisevää perhetyötä ja niissä korostuvat varhainen tukeminen. Kotihoidon perhetyötä voidaan tarjota myös avohuollon tukitoimena perheelle, joka on jo lastensuojelun asiakkaana. Lapsiperhei-

den kotipalvelua ja kotihoidon perhetyötä käytetään käsitteinä usein rinnakkain. Monissa kunnissa myös kotisairaanhoido ja kotipalvelu ovat yhdistetty, jolloin lapsiperheiden kohdalla puhutaan kotihoidon perhetyöstä. (Järvinen ym. 2012, 73–74.)

Parhaimmillaan kotihoidon perhetyö on matalan kynnyksen palvelua, jota perheen on helppo ottaa vastaan (Järvinen ym. 2012, 74). Matalan kynnyksen palveluista puhuttaessa tarkoitetaan palvelua, jolla on normaaleihin palveluihin verrattuna matalampi kynnys. Tällaiseen matalan kynnyksen palveluun hakeuduttaessa asiakkaalta vaadittavia edellytyksiä on madallettu. Pyrkimyksenä matalan kynnyksen palvelussa on asiakkaiden saavuttaminen, jotka ovat syystä tai toisesta jääneet palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Palveluihin pääsyn katsotaan olevan tärkeä osa asiakkaan kokemaa sosiaalista osallisuutta ja näin ollen matalan kynnyksen palveluilla voidaan lisätä osallisuutta, erityisesti huono-osaisten parissa. Matalan kynnyksen palvelulla tavoitellaan varhaista puuttumista ja matala asiointikynnys mahdollistaa muutokseen motivoinnin sekä ongelmien puheeksi ottamisen ilman leimautumisen pelkoa. (Leeman & Hämäläinen 2015, 1,5.)

Kotipalvelulla on pitkät perinteet lapsiperheille suunnattujen palveluiden tuottajana. Alun perin laki kunnallisista kodinhoitajista astui voimaan vuonna 1951. Tällöin kodinhoitajien tehtävä oli toimia maatilalla asuvan köyhän suurperheen äidin ”sijaisena”, jos hän oli esimerkiksi raskaana tai sairaana. Toimenkuva piti sisällään niin maataloustöitä kuin kodin- ja lastenhoitoa. Ajan kuluessa kodinhoitajien palvelu muuttui yleiseksi sosiaalipalveluksi, jota myös kaupungissa asuvat perheet saivat tarvittaessa. Tämän seurauksena kodinhoitajien määrä lisääntyi ja perheille mahdollistui apu sitä tarvittaessa. (Kuronen & Lahtinen 2010, 71.)

Lapsiperheiden kotipalvelu on vuosien mittaan, muiden lasten peruspalveluiden ohella, kokenut säästöjen ja leikkausten myötä supistuksia. Lasten peruspalveluiden sisältöjä supistettiin 1990-luvun alkupuolen laman myötä, jonka seurauksena lapsiperheiden kotipalvelua karsittiin ja resursseja siirrettiin enenevässä määrin vanhustenhuoltoon. Tämän seurauksena lapsiperheiden kotipalvelun tarjonnan väheneminen jatkui 2000-luvulla ja osassa kunnista sitä ei löytynyt enää ollenkaan. (Järvinen ym. 2012, 73–74.)

Vuosina 2008–2009 Etelä-Suomen aluehallintovirasto selvitti kaikkien alueensa kuntien lapsiperheiden kotipalvelutilanteen. Kaiken kaikkiaan tutkittiin 86 kuntaa, joista 60 %:lla havaittiin puutteita. Havaittiin, että kuntien resurssit kotipalveluun olivat riittämättömiä, kuntien tarveselvitykset olivat tekemättä ja yleinen kotipalvelu oli korvattu lastensuojelun perhetyöllä. Aluehallintoviraston tekemän intervention jälkeen kunnat ovat lisänneet resursseja kotipalveluun sekä kiinnittäneet huomiota aiempaa enemmän epäkohtiin. (Väestöliitto 2015.)

Vuoden 2015 alussa voimaan astunut uudistunut sosiaalihuoltolaki (1301/2014) pyrkii siirtämään sosiaalihuollon painopistettä korjaavista toimista varhaiseen tukeen ja hyvinvoinnin edistämiseen. Lain tavoitteena on vahvistaa asiakaslähtöisyyttä sekä turvata tuen saantia asiakkaan omassa arkiympäristössään. Lisäksi uudistunut sosiaalihuoltolaki lisää yhteistyötä sosiaalihuollon ja eri toimijoiden välillä edistääkseen ja ylläpitääkseen asiakkaiden hyvinvointia. (STM 2015c.)

Tammikuussa 2015, sosiaalihuoltolain uudistumisen myötä, astui voimaan velvoite, jonka mukaan jokaisen kunnan tulee järjestää lapsiperheiden perhetyön rinnalla lapsiperheiden kotipalvelua (STM 2015c). Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) kotipalvelulla tarkoitetaan lasten hoitoon ja kasvatukseen, asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, asiointiin sekä muihin jokapäiväisen elämän toimintoihin liittyvää avustamista. Kotipalvelua annetaan synnytyksen, sairauden tai muun toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella niille henkilöille, jotka tarvitsevat apua selviytyäkseen arkipäivän tehtävistä ja toiminnoista. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3. luku, 19. §.)

Perheillä ei ole kotipalveluun subjektiivista, kaikille kuuluvaa oikeutta, mutta lain mukaan sitä on mahdollista hakea kunnalta. Jokaista hakemusta tulee käsitellä yksilöllisesti ja asiakkaan olosuhteet sekä tarve tukeen määrittävät sen, hyväksytäänkö hakemus. Kotipalvelu on pääsääntöisesti asiakkaalle maksullista, mutta lastensuojelun avohuollon tukitoimena sitä voidaan myöntää maksutta. Lisäksi, kun kotipalvelun perhetyöstä puhutaan ennaltaehkäisevänä palveluna, määriteltäessä maksuja voidaan käyttää harkintaa. (Järvinen ym. 2012, 74.)

Sosiaalihuoltolain uudistamisen lisäksi yhteiskunnassamme on useiden eri hankkeiden ja järjestötoiminnan turvin pyritty siirtämään resursseja entistä enemmän varhaiseen tukeen ja ongelmien ennaltaehkäisyyn. Esimerkkinä tästä voidaan pitää Kaste-ohjelmaa, jonka tarkoituksena on ollut uudistaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja. Kaste-ohjelman ensimmäinen ohjelmakausi oli vuosina 2008–2011 ja sen tavoitteena oli uudistaa edellä mainittuja palveluja siten, että perustasolla nivotaan ja kehitetään yhteen kehitystä tukevat, häiriöitä ja ongelmia ehkäisevät sekä korjaavat palvelut yli sektorirajan. Ohjelmakaudella tavoiteltiin, että peruspalvelut sekä erityis- palvelut tukevat toisiaan erilaisin toimintavaihtoehtoin ja ne tuodaan suoraan nuorten ja lasten kehitysympäristöihin. Ensimmäisellä hankekaudella edettiin ohjelman tavoitteiden ja toimeenpanosuunnitelman mukaisesti ja monissa eri hankkeissa kehitetyt toimintamallit ovat jääneet pysyväksi toiminnaksi ja levinneet pilottialueilta lähikuntaan. (Hastrup ym. 2013, 3.)

Kaste-ohjelmassa korostettiin ennaltaehkäisevää perhetyötä ja varhaista tukea osana lapsiperheiden palveluiden uudistamista. Ohjelman yhtenä lähtökohtana oli ajatus siitä, että lapsi ja nuori tuovat kasvaessaan ainutkertaisen luovuuspanoksen yhteiskunnalle ja koko yhteisölle, eikä yhdenkään panoksen menettämiseen ole varaa. Yhtenä perusperiaatteena hankkeessa oli myös saada eri toimijoiden tuottamat palvelut yhtenäisen kehittämisen piiriin ja kehittämisen perusperiaatteena oli lapsi-, nuori- ja perhelähtöisyys. Hankkeen myötä useissa kunnissa ryhdyttiin siirtämään resursseja korjaavista tukitoimista ongelmien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen. Ennaltaehkäisevää perhetyötä kehitettiin ja painopistettä siirrettiin niin lapsiperheiden kotipalveluun, kuin kotihoidon perhetyöhönkin. Palveluja sekä toimintatapoja pyrittiin yhtenäistämään ja palveluissa korostamaan asiakkaan osallisuutta, perhelähtöisyyttä sekä varhaista tukea. Kaste-kehittämistyöllä pyrittiin saamaan aikaan pysyviä muutoksia yhteiskuntaamme ja sen avulla onnistuttiinkin luomaan uusia toimintamenetelmiä ja työmalleja lapsiperheiden varhaiseen tukemiseen. (Hastrup ym. 2013, 19, 51, 138.)

Kotipalveluun ja kotihoidon perhetyöhön, kuin ennaltaehkäisevään työhön ylipäänsä, panostaminen on järkevää muun muassa sen vuoksi, että perheiden kokemaan uupumukseen ja ongelmiin voitaisiin puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja lastensuojelun asiakkuudelta voitaisiin välttyä. Myös taloudelliset säästöt tai resurssien osoittaminen tehokkaammin puhuvat ongelmien ennaltaehkäisyn puolesta. Vuosi

lastensuojelulaitoksessa maksaa saman verran kuin 3000 tuntia kotipalvelua (Väestöliitto 2015).

3 PERHETYÖN PROSESSI

3.1 Perhetyön prosessi ideaalitasolla

Yhteiskunnassamme sosiaalipalvelujen avulla pyritään tuottamaan palveluja, jotka ovat asiakkaan näkökulmasta ajateltuna myönteisesti vaikuttavia. Sosiaalialan kentällä asiantuntijoiden tehtävänä on edesauttaa asiakkaita saamaan vaikuttavaa palvelua ja se voidaan varmistaa toimivalla asiakasprosessilla. Perhetyössä asiakasprosessilla tavoitellaan perheen tai yksittäisen henkilön sosiaalisen turvallisuuden ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja edistämistä. Yksittäinen asiakasprosessi kytkeytyy osaksi ympäröiviä rakenteita ja yhteisöä ja se toimii ammattiryhmien tehtävien jaon lähtökohtana. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 21–22.)

Perhetyön prosessissa sekä asiakasprosessissa ylipäänsä on merkityksellistä moniammatillinen yhteistyö. Asiakasprosessin eri vaiheissa korostuvat erilaiset palvelut, suunnitelmat, toimenpiteet ja niihin liittyvä päätöksenteko, joiden toteutuksesta vastaavat useat eri ammattilaiset (Mäkinen ym. 2009, 83). Perhetyön prosessin moniammatillisuus voi näyttäytyä yhteistyönä esimerkiksi perhetyön ja varhaiskasvatuksen, koulun, äitiys- ja perheneuvolan tai lastenpsykiatrisen poliklinikan kesken.

Perhetyön prosessilla tarkoitetaan perheen tarpeiden kokonaisuuteen ja tilanteeseen liittyvien tapahtumien muodostamaa suunnitelmallista sarjaa, jonka aikana perheen tilanteessa odotetaan tapahtuvan vaiheittaista muutosta haluttuun suuntaan (Järvinen ym. 2012, 102). Työtapana perhetyö on perheen kokonaisvaltaista tukemista ja auttamista, jossa pyritään huomioimaan perheenjäsenten yksilölliset tarpeet sekä näkemykset ja tämän vuoksi perhetyön keskeisemmäksi työvälineeksi voidaan katsoa vuorovaikutus (Rönkkö & Rytkönen 2010, 41). Prosessi perustuukin perhetyöntekijän ja perheen väliselle suhteelle, ja sen eri vaiheessa tapahtuvalla vuorovaikutuksella näiden toimijoiden kesken. Toiminta prosessissa perustuu perhelähtöisten tavoitteiden määrittämiseen, niiden saavuttamiseksi käytettävien toimintamenetelmien valitsemiseen

sekä perheen yksilöllisen tilanteen arviointiin. Prosessi sisältää myös laadunhallintaa. Perhetyön vaikutukset ovat jatkuvassa arvioinnissa ja näin ollen kyseessä on toimintojen, vuorovaikutuksen ja laadunhallinnan osaprosessien muodostama kokonaisuus. (Järvinen ym. 2012, 102.)

Perhetyön prosessit ovat kontekstisidonnaisia ja toteutuvat toimipaikkakohtaisesti. On tärkeää huomioida, että perheiden voimavarat, motivaatio, erilaisuus ja tuen tarpeet sekä arjen monimuotoisuus tekevät kyseessä olevasta prosessista yksilöllisen. Perhetyön prosessi etenee aina perheessä esiin tulleiden tilanteiden mukaisesti. Jotta perhetyön prosessi olisi mahdollisimman avoin, tulee perheelle määritellä ja kuvata selkeästi prosessin eri osat. (Järvinen ym. 2012, 102.)

Perhetyön prosessi koostuu kolmesta päävaiheesta, jotka sisältävät useita tapahtumia. Prosessin eri vaiheiden olisi tärkeää kytkeytyä yhteen sekä muodostaa eheä kokonaisuus (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 23). Perhetyön prosessin kolme eri vaihetta ovat:

1. perhetyön aloitus
2. perhetyön toteutus ja
3. perhetyön päättäminen.

Prosessin aloitusvaiheessa avuntarve ja huoli perheestä ilmenevät. (Järvinen ym. 2012, 103). Asiakkaan itsensä yhteydenotto tai hänen läheiselleen, viranomaiselle tai jollekin muulle toimijalle herännyt huoli ja asiakkaan mahdollinen palveluntarve käynnistävät asiakasprosessin (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 24). Aloitusvaiheessa olisi tärkeää, että perheen ja perhetyöntekijän välille syntyisi luottamuksellinen asiakassuhde. Tätä edesauttaisi avoin keskustelu perhetyöntekijän sekä perheen kesken ja näin huoli perheestä kävisi ilmi perheelle itselleen ja perhe saisi tietoa perhetyön mahdollisuudesta auttaa. Riippuen siitä, mistä kontekstista perheen avuntarve nousee esille ja mikä viranomaistaho asiaa lähtee selvittämään, voi perhe saada kokonaisvaltaista palveluohjausta ennen mahdollisen perhetyön aloitusta. Palveluohjaus on asiakkaan etua korostava, asiakaslähtöinen toimintatapa, jonka tehtävänä on ratkaista palvelujärjestelmän yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä perheen tarvitsemista palveluista ja elämäntilanteesta ylipäänsä. Palveluohjaus ulottuu usein eri sektoreille, jolloin se antaa eri työntekijöille tietoa toisen tekemästä työstä ja vahvistaa sujuvaa yhteistyötä. Lisäksi

palveluohjaus poistaa päällekkäistä työtä ja näin ollen auttaa käyttämään resursseja mahdollisimman hyödyllisesti. (Järvinen ym. 2012, 103–104.)

Tavoitteena perhetyössä on mahdollisimman nopea reagointi avunpyyntöihin, sillä perheen itsensä pyytäessä apua perhe on usein kaikkein herkimmillään ottamaan sitä vastaan ja näin ollen työskentelyssä päästään nopeasti hyvään alkuun. Perheen avuntarpeen esille tulon jälkeen arvioidaan perheen tilannetta ja palveluntarvetta yhteisellä tapaamisella perhetyöntekijän ja perheen kesken. Tapaamisella pyritään tuomaan perheelle tietoa perhetyön toimintamuodoista ja perhetyöntekijöistä. Palveluntarvetta arvioitaessa tarkastellaan perheen motivaatiota, voimavaroja, tilannetta ja tarpeita. Lisäksi selvittää, miten perhe on aiemmin käyttänyt viranomaisten ja läheisverkoston tukea ja mikä on ollut perheelle avuksi. (Järvinen ym. 2012, 105–106.) Asiakkaan voimavarojen kartoittamisen sekä tilanteen arvioinnin voidaan katsoa olevan asiakkaan oman todellisuuden ja tarpeiden selvittämistä ja tämän vuoksi tärkeimpänä lähtökohtana on asiakkaan näkökulma (Rostila 2001, 67). Niinpä lähtökohtana palveluntarpeen arvioinnissa ovat ne asiat, joihin perhe ensisijaisesti haluaa tukea sekä muutosta (Järvinen ym. 2012, 106).

Kun perhetyö on havaittu tarpeelliseksi tukitoimeksi perheen arjen sujuvuuden ja jaksamisen kannalta, laaditaan perhetyön suunnitelma. Perhetyön suunnitelma on yhteistyösopimus, jossa sovitaan perhetyön menetelmistä, sisällöstä, tavoitteista, vastuista ja arvioinnista. (Järvinen ym. 2012, 106.) Perhetyön palvelusuunnitelmalla pyritään pitkäjänteiseen työskentelyyn ja sitä edesauttavat konkreettiset työskentelyn tavoitteet, jotka liittyvät johonkin toimintaan. Tavoitteiden tulee siis ohjata työskentelyä sellaiseen toimintaan, joka vie kohti asetettuja tavoitteita. Tavoitteiden tulee olla seurattavissa sekä arvioitavissa, ja asiakkaan kannalta voi olla tärkeää pilkkoa tavoitteita pienempiin osatavoitteisiin, jolloin niiden saavuttaminen on helpompaa. Asiakkaan motivoimisen ja onnistumisen kokemusten mahdollistamisen on katsottu edesauttavan prosessin eteenpäin viemistä. (Mäkinen ym. 2009, 103.) Perhetyön tavoitteiden asettaminen on tärkeää perhetyön tuloksellisuuden kannalta ja siksi tavoitteiden tarkoituksenmukaisuutta ja realistisuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon perheenjäsenten motivaatio, voimavarat sekä perheen ulkopuoliset tavoitteiden saavuttamiseen vaikuttavat tekijät. (Järvinen ym. 2012, 107.)

Perhetyön suunnitelmaa toteuttaessa perhetyöntekijän ja perheen kontaktit toteutuvat etukäteen sovittuina tavoitteellisina keskusteluina, perhetapaamisina ja kotikäynteinä. Työskentelyssä tärkeää, luottamuksellisen asiakassuhteen syntymisen lisäksi, on työskentelymotivaation ylläpitäminen. (Järvinen ym. 2012, 107.) Perhetyön suunnitelman toteutusvaiheessa asiakkaan usko mahdollisuuksiinsa ratkaista ongelmia on tärkeää. Asiakasta voidaan motivoida auttamalla tiedostamaan omia voimavarojaan ja vahvuuksiaan sekä huomioimalla hänen kehitystään positiivisella tavalla. (Mäkinen ym. 2009, 103.) Työskentelyn arviointia tulisi tapahtua koko perhetyön prosessin ajan ja sen lisäksi olisi tärkeää sopia erikseen kerrat, jolloin keskitytään vain perhetyölle asetettujen tavoitteiden toteutumisen tarkasteluun sekä työn kokonaisvaltaiseen arviointiin. Perhetyön arvioinnissa perhetyöntekijät arvioivat, mitkä asiat näyttävät sujuvat perheen arjessa, yhteistyötahot keskittyvät tarkasteluun oman tehtäväalueensa näkökulmasta ja perhe arvioi omia voimavarojaan ja selviytymistään. (Järvinen ym. 2012, 108.)

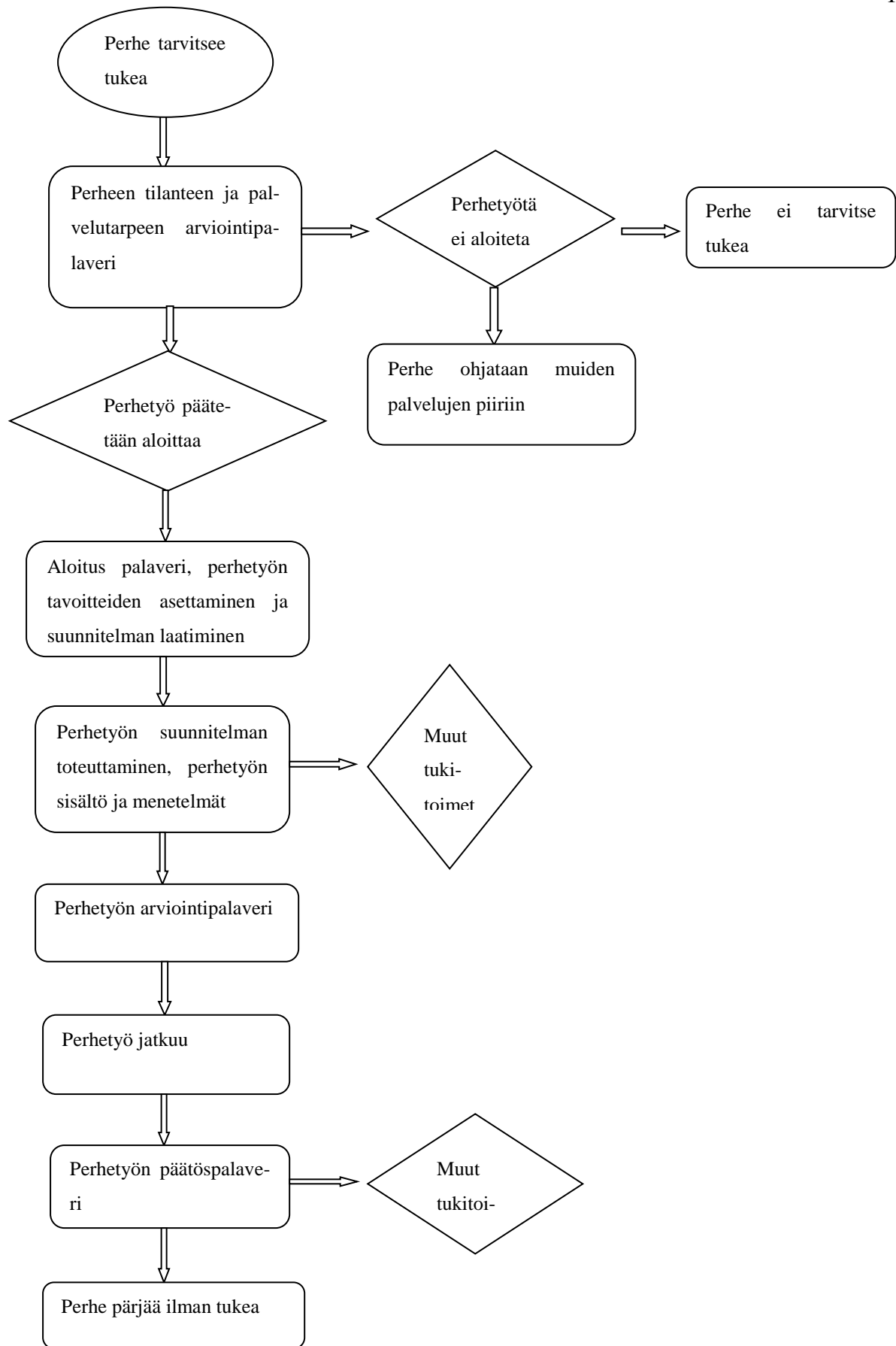
Perhetyön päättyminen voi tapahtua tehdyn suunnitelman mukaisesti tai perhetyöntekijän tai perheen itsensä ehdotuksesta (Järvinen ym. 2012, 108). Asiakasprosessin päättämisestä keskustellaan yhdessä asiakkaan kanssa. Olisi tärkeää, että asiakasta autettaisiin luomaan strategioita, jotka ylläpitävät kasvua ja muutosta yhteisen työskentelyn jälkeen. (Mäkinen ym. 2009, 104.) On tärkeää kiinnittää huomiota perhetyön päättymisen oikea-aikaisuuteen ja asian puheeksi ottamiseen riittävän varhain. Perhetyön kontakteja tulisi vähentää vaiheittain ja päätösvaiheeseen liittyvistä kokemuksista, sekä päätösvaiheesta ylipäänsä tulisi keskustella avoimesti, lapset huomioon ottaen. Yhteisen arvioinnin lisäksi perheeltä tulisi pyytää palautetta perhetyön prosessista. Palautteen turvin kuultaisiin perhettä ja heidän näkemyksiään osana perhetyön laadunarviointi ja saataisiin merkityksellistä tietoa työskentelyn prosessin ja sisällön kehittämiseen. (Järvinen ym. 2012, 108–109.)

Perhetyön prosessia sekä perhetyötä ylipäänsä ohjaa tietty lainsäädäntö. Perhetyössä asiakasprosessilla tavoitellaan perheen tai yksittäisen henkilön sosiaalisen turvallisuuden ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja edistämistä (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 21). Lainsäädäntö varmistaa osaltaan perhetyön prosessin toimivuutta ja asiakkaan kokemusta palvelujen vaikuttavuudesta. Tärkein perhetyötä ohjaava laki on sosiaalihuoltolaki (1301/2014), jonka tarkoituksena on sosiaalisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden

edistäminen. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan kunnallisten viranomaisten on yhteistyössä edistettävä ja seurattava lasten ja nuorten hyvinvointia, ehkäistävä kasvulojen epäkohtien syntymistä sekä poistettava jo olemassa olevia epäkohtia. Lisäksi lapsiperheille tarkoitettuja palveluita kehitettäessä sekä annettaessa on huolehdittava siitä, että palvelut tukevat vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta sekä kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja saatava selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 2. luku, 9.§, 10.§.)

Muita perhetyötä ohjaavia lakeja ovat muun muassa laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005), laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002), hallintolaki (434/2004) ja laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (734/1992). Lastensuojelun perhetyötä, muiden edellä mainittujen lakien lisäksi, ohjaa myös lastensuojelulaki (417/2007). (THL 2015c.)

Perhetyön prosessi on siis lainsäädännön, erilaisten toimintamenetelmien ja käytänteiden sekä vuorovaikutuksen ja yhteistyön muodostama kokonaisuus. Kuvassa 1 on kuvattu perhetyön prosessi tiivistetysti.

KUVA 1. Perhetyön prosessi (Järvinen ym. 2012, 103.)

3.2 Ennaltaehkäisevän perhetyön prosessi Heinäveden kunnassa

Seuraavaksi kuvaan ennaltaehkäisevän perhetyön prosessia Heinäveden kunnassa. Tiedot perustuvat 18.5.2015 sekä 21.10.2015 käytyihin keskusteluihin Heinäveden kunnan perhetyöntekijän kanssa. Lisäksi käytän oman työkokemuksen kautta saamiani tietoja Heinäveden kunnan kotihoidon perhetyöstä.

Heinäveden kunnassa perusturvan toimiala vastaa lainsäädännön edellyttämistä sosiaali- ja terveystalouksista. Perusturvalautakunnan alaisuudessa toimiva perusturvan toimiala jakautuu seitsemään tulosyksikköön. Perhetyö toimii osana kunnan lapsiperheille osoittamista sosiaalipalveluista ja ennaltaehkäisevää perhetyötä toteutetaan kunnassa kotihoidon perhetyön turvin. Pääsääntöisesti Heinäveden kunnan perhetyöstä vastaa yksi perhetyöntekijä, jonka vastuulla on sekä ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheet, kuin avohuollon ja lastensuojelun asiakkaat. Lisäksi sosiaalihuoltolain uudistuminen toi myös lapsiperheiden kotipalvelun perhetyöntekijän työkenttään. Perhetyöntekijän toimipiste sijaitsee Heinäveden kunnan koti- ja kotisairaanhoidon toimiston yhteydessä ja kotihoidon perhetyö toimii kotihoidon tulosyksikön johtajan alaisuudessa.

Heinäveden kunnassa perheet ohjautuvat kotihoidon perhetyön piiriin pääsääntöisesti neuvolan terveydenhoitajan tai jonkin muun viranomaistahon toimesta. Perheet ottavat usein myös itse yhteyttä perhetyöntekijään kuultuaan kyseisestä palvelusta esimerkiksi toiselta palvelun piirissä olevalta tai olleelta perheeltä tai joltakin muulta tuttavalta. Mahdollisen avuntarpeen tavoitettua perhetyöntekijän, hän tapaa perheen ja he yhdessä kartoittavat perhetyön tarvetta sekä tavoitteita ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Mikäli perhetyö juuri tälle perheelle aloitetaan, tehdään perhetyön sopimus ja sovitaan perhetyön käytänteistä. Tämän jälkeen perhetyön prosessi etenee saman kaavan mukaan, kuin mitä edeltävässä luvussa 3.1 perhetyön prosessi ideaalitasolla, kuvattiin.

Heinäveden kunnan kotihoidon perhetyössä on yhtä aikaa keskimäärin kuudesta kymmeneen asiakasperhettä. Perheiden yksilöllinen tilanne ja avuntarve määrittävät sen, kuinka intensiivistä työskentely on kunkin perheen kanssa. Kotihoidon perhetyö on kunnassa asiakasperheille maksullista ja siitä aiheutuvat kustannukset määräytyvät perheen tulotason sekä kotikäyntien lukumäärän mukaan.

Heinäveden kunta ei järjestä ennaltaehkäisevää perhetyötä muussa, kuin lapsiperheiden kotipalvelun ja kotihoidon perhetyön muodossa. Esimerkiksi perhetyön vertaisryhmätoimintaa ei kunnan puolesta järjestetä, mutta sen sijaan seurakunnan ja järjestötoiminnan puolesta on lapsiperheille tarjolla kerhotoimintaa sekä muuta oheistoimintaa.

4 VARHAINEN TUKEA

Varhainen tuki on työorientaationa, toimintana ja käsitteenä haastava. Tämä johtuu siitä, että sen tausta on monille tuntematon ja se on ammatillisena asiantuntijuutena sekä työmuotona vielä nuori. Varhaisen tuen kehittäminen käynnistyi tarpeesta tarkastella lapsiperheiden kanssa tehtävän työn orientaatiota sekä työn toimintamuotoja. Tällä tavoiteltiin tilannetta, jossa lapsiperheitä voitaisiin tukea oikea-aikaisesti, tuen tarpeen varhaisessa vaiheessa ja oikein kohdennetusti. Varhaisen tuen työssä pyritään tunnistamaan lapsiperheiden ja lapsen hyvinvointia uhkaavia riskitekijöitä sekä puuttumaan riskeihin ennen kuin ne muuttuvat suuriksi ongelmiksi. Riskitekijä on tapahtuma, olosuhde tai ominaisuus, joka tietyssä olosuhteessa lisää tietyn ongelman tai häiriön todennäköisyyttä. Riskitekijöiden lisäksi on tärkeää tarkastella myös hyvinvointia suojaavia sekä vahvistavia prosesseja ja tekijöitä, jotka vaikuttavat kehitysriskien ja hyvinvoinnin syntyyn. Suojaavilla tekijöillä tarkoitetaan joko yksilön lähisuhteissa, ympäristössä tai yksilössä itsessään olevia ominaisuuksia, jotka vaikuttavat riskitekijöiltä suojaavasti. (Lindqvist 2008, 4,11,12.)

Varhainen tuki on ollut keskusteluissa paljon esillä, mutta sen analyysit ovat harvinaisia sekä Suomessa että kansainvälisestikin. Suomalaisen varhaisen puuttumisen ponnahtamista pinnalle edelsi *early intervention* -nimellä tunnetun toiminnan nouseminen angloamerikkalaisissa sosiaalipalvelu- ja hyvinvointireformeissa uudeksi lapsi- ja nuorisopolitiikan strategiaksi. Perimmäisenä tavoitteena siinä oli optimoida nuorten ja lasten saama hyöty sekä vakuuttaa veroja maksavat kansalaiset, että tällä tavoin ehkäistään väestöryhmän kantamien vakavien riskien realisoitumista ja tätä kautta pienennetään niiden aiheuttamia julkisia kustannuksia. Samanlaisia perusteita ja samaa mallia alettiin käyttää myös Suomessa. (Laitinen & Pohjola 2010, 182.)

Kansainvälisessä keskustelussa käytetään edelleen termiä *early intervention*, joka on suomen kielessä saanut usein vastineekseen *varhainen puuttuminen*. Kansainvälisesti *early intervention* sisältää niin tuen tarpeen havaitsemisen kuin tuen järjestämisen sekä palvelujärjestelmän haasteena että käytännön toimintana. Usein monissa Euroopan maissa termi viittaa pyrkimykseen saada lapset kattavasti palveluiden piiriin, mikäli käytössä ei ole kattavaa ja yhtenäistä päivähoito- ja neuvolajärjestelmää. Suomessa palvelujärjestelmä tavoittaa niin äitiys- ja lastenneuvolan kuin päivähoidonkin kautta valtaosan lapsista sekä perheistä, ja ne ovat juuri varhaisen puuttumisen ympäristöjä. (Heinämäki 2005, 13–14.) Englannissa varhaisesta tuesta puhuttaessa käytetään termiä *family support* ja se pitää sisällään perheitä tukevat menetelmät, kun kyseessä ei ole lastensuojelun asiakkuus. Englannissa varhaisen tuen avulla perheille annetaan ohjausta ja tukea lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa. Tärkeänä siellä pidetään, että tuki on kaikkien perheiden saatavilla ja se ei leimaa ketään. Varhaista tukea toteutetaan erilaisten hankkeiden ja projektien kautta. (Coulshed & Orme 2006, 220–221.)

Vuosina 2001–2005 sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti ja koordinoi Varpu-hankkeen, jonka myötä useimpien suomalaisten tietoisuuteen levisi varhaisen puuttumisen idea. Lastensuojelun keskusliitto yhdessä Stakesin kanssa vastasi hankkeen käytännön toteutuksesta ja heidän vastuullaan oli saattaa menetelmät kelpoisiksi alueellisten ja paikallisten toimijoiden tarpeisiin. Toimintakenttänä Varpu-hankkeella olivat kolmas sektori ja järjestöt ja se painotti toiminnan kulttuurista ulottavuutta. Hanke pyrki vaikuttamaan erityisesti puuttumiseen liittyneisiin asenteisiin ja vallinneeseen kasvatuskulttuuriin. Varhaisen puuttumisen katsottiin turvaavan nuorten ja lasten oikeuksia ja kehitystä sekä säästävän kuluissa, jotka aiheutuivat lasten ja nuorten ongelmista. Näillä edellä kuvatuilla seikoilla motivoitiin hanketta varhaisen puuttumisen edistämiseksi. Hankkeella pyrittiin sitouttamaan, mahdollisimman suuri joukko, varhaisen puuttumisen käytäntöihin ja ideaan yhteiskunnan eri alueilla. Tavoitteena oli myös löytää varhaisen puuttumisen hyvät käytännöt sekä levittää niitä osaksi suomalaisten asiantuntijoiden ja lasten arkea. Näillä toimilla haluttiin saada aikaiseksi pysyviä sekä ammatillisia uusia puuttumisen käytäntöjä. (Laitinen & Pohjola 2010, 185–186.)

Varpu-hanke toteutti vuosien 2004–2005 aikana alueellisia ja kansallisia Varpu-foorumin keskusteluja lapsipolitiikan paikallisesta tilanteesta ja yhteisvastuusta. Lisäksi koulutettiin varhaisen puuttumisen asiantuntija-kehittäjiä, eli Varpusia, eri järjestöihin. Myös erityisesti opettajia koulutettiin havaitsemaan oma huolensa oppilaasta sekä tarvittaessa osallistumaan yhdessä muiden toimijoiden kanssa lapsen asioiden hoitamiseen. Stakesin asiantuntijat kehittivät lukuisia oppaita ja teknisiä sekä metodisia välineitä Varpu-hankkeen käyttöön. (Laitinen & Pohjola 2010, 187.)

Yksi käytetyimmistä ja tunnetuimmista välineistä on huolen vyöhykkeistö, joka on tarkoitettu apuvälineeksi varhaiseen avoimeen yhteistyöhön. Huolen vyöhykkeistön tarkoituksena on auttaa selkiyttämään työntekijän ja asiakkaan keskinäistä yhteistyötä. Sen avulla työntekijän on mahdollista tutkia ja jäsentää perheen, lapsen ja nuoren tilanteesta noussutta huolta, lisävoimavarojen tarvetta sekä omien auttamismahdollisuuksien riittävyttä. Huolen vyöhykkeistössä huoli mielletään jatkumoksi, jonka toisessa ääripäässä on suuren huolen tilanne ja toisessa vastaavasti tilanne, johon ei liity huolta. Huolen vyöhykkeistön rajat ovat joustavia ja vyöhykkeiden tarkoituksena on muodostaa kieltä, jonka avulla päästäisiin keskustelemaan ihmisten kokonaisvaltaisista kokemuksista. (THL 2015d.)

Varhaisen tuen tavoitteena on lapsen hyvinvointi, joka saavutetaan tukemalla perhettä ja vanhemmuutta. Varhaisen tuen toteuttamisessa olennaista on, että toiminta rakentuu ja muovautuu asiakkaiden tarpeiden mukaan. Tällöin asiakas saa kokemuksen oman elämänsä subjektiivuudesta, mieltää itsensä aktiiviseksi osalliseksi, eikä ongelman kautta määräytyväksi auttamisen kohteeksi. (Lindqvist 2008, 11–13.)

Käytännössä katsoen varhainen tuki näyttäytyy toimintana, jolla pyritään ehkäisemään, tunnistamaan ja helpottamaan perheiden, lasten sekä nuorten pulmia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Pyrkimyksenä on ohjaamalla, yhdessä tekemällä ja keskustelemalla sekä perheen omien voimavarojen avulla edistää lapsen hyvää kasvua ja kehitystä ja perheen arjessa selviytymistä. (Portti vapauteen 2016.)

Varhainen puuttuminen on sisällytetty niin toimintatapana kuin tavoitteena moniin julkishallinnon tavoitteisiin ja linjauksiin (Heinämäki 2005, 13). Vuonna 2008 uudistuneen lastensuojelulain myötä lastensuojelu alettiin käsittää laajasti lasten suojeluksi,

joka koskee sosiaaliviranomaisten lisäksi muitakin viranomaisia ja kaikkia kansalaisia. Lastensuojelulain painopiste on ollut tarkoituksenmukaista kohdentaa varhaiseen tukeen, ennaltaehkäisyyn ja avohuoltoon. Varhainen tuki vahvistaa lapsen hyvinvointia suojaavia tekijöitä ja heikentää riskitekijöitä, siksi onkin tärkeää, että varhainen tuki ei ole vain yhden ammatin erityisosaamista, vaan se koskettaa monia lapsiperheiden kanssa työtä tekeviä. (Lindqvist 2008, 11–15.)

Varhainen tuki ja varhainen puuttuminen käsitteinä, toimintamuotoina ja menetelminä sosiaalialan työkentällä on nostettu keskusteluun ja pohdintaan myös Pohjoismaisella tasolla. Varhaisen tuen hyödyt on tiedostettu Pohjoismaissa niin kansalaisten hyvinvoinnin kuin taloudellisen tehokkuuden näkökulmista ja toimintaa on pyritty kehittämään, jotta hyötyjä voitaisiin saavuttaa entistä laajemmin. Vuosina 2011 ja 2012 Pohjoismaiden ministerineuvosto antoi Pohjoismaiselle hyvinvointikeskukselle tehtäväksi toteuttaa hankkeen *Varhainen tuki perheille*. Hanke toimi osana ministerineuvoston panostusta aihealueesta *Syrjäytymisvaarassa olevien perheiden varhainen tuki* ja sen tavoitteena on ollut luoda pohjoismaalainen verkosto sekä levittää tutkimustuloksia ja tietoa hyvistä käytännöistä. Hanke keskittyi neljään painopistealueeseen: lapsen kuuleminen, matalan kynnyksen palvelut, lupaavat esimerkit varhaisista interventioista Pohjoismaissa sekä riski- ja suojatekijöiden ajankohtainen tutkimus. (Marklund & Simic 2012, 3–4.)

Varhainen tuki perheille -hankkeen myötä on syntynyt muun muassa ehdotus pohjoismaisen vanhempaintuen toteuttamisesta. Tässä kyse olisi vain muutamaaan vanhemmille tarkoitettuun tukiohjelmaan panostamisesta ja sen toteuttamisesta kaikissa kunnissa. Olennaisena tekijänä olisi juuri varhaisessa vaiheessa osoitettu tuki, ja sillä pyrittäisiin saavuttamaan ennen kaikkea perheet, jotka ovat syrjäytymisvaarassa. Lisäksi sen yhtenäistäminen kansalliseksi toteutusmuodoksi olisi tarkoituksenmukaista. Kansallisen toteutustuen on katsottu olevan tehokas toimintamalli ja hyvänä esimerkkinä siitä voidaan pitää Norjassa kehitettyä TIBIR-ohjelmaa. TIBIR-ohjelman avulla on osoitettu varhaista tukea riskiryhmään kuuluville lapsille sekä tukea vanhemmille, joiden lapsilla on jo käytöshäiriöitä tai joille niitä saattaa kehittyä. TIBIR-ohjelman tavoitteena on ollut korjata ja ehkäistä 3 – 12-vuotiaiden lasten käytösongelmia sekä edistää prososiaalisen ja myönteisen käyttäytymisen kehitystä. TIBIR-ohjelman avulla on saavutettu hyviä tuloksia varhaisesta tuesta ja vanhemmuuden tuesta ja se onkin

jäänyt käyttöön Norjaan, yhdeksi varhaisen tuen työskentelymenetelmäksi. (Marklund & Simic 2012, 12, 35.)

TIBIR-ohjelman kannustamana, hankkeen avulla tutkittiin ja arvioitiin vanhemmille tarkoitettuun tukiohjelmaan panostamista sekä sen kansallista toteutusta, ja havaittiin, että varhainen tuki kannattaa kustannusten laskutavasta riippumatta. Myös kansallinen toteutusstrategia todettiin menestystekijäksi, vaikkakin sen onnistumiseksi tarvitaan pitkän aikavälin strategioita. Lisäksi horisontaalisen eli sektorirajat ylittävän yhteistyön katsottiin säästävän eri yhteiskuntien resursseja ja aikaa ja näin ollen sen toteuttaminen yhä enenevässä määrin olisi tarkoituksenmukaista. (Marklund & Simic 2012, 12, 35.)

5 ASIAKKAAN OSALLISUUS

Osallisuus voidaan katsoa tunteeksi, joka syntyy, kun ihminen on osallisena jossakin yhteisössä, kuten harrastus- tai järjestötoiminnassa tai opiskelu- ja työyhteisössä. Yhteisössä osallisuus ilmenee mahdollisuutena vaikuttaa, jäsenten arvostuksena, luottamuksena ja tasavertaisuutena. Yhteiskunnassa osallisuus tarkoittaa ihmisen mahdollisuutta sosiaaliin suhteisiin, toimeentuloon, asuntoon, koulutukseen, työhön ja terveyteen. Kansallisesti osallisuus on oikeutta vaikuttaa ja osallistua itseä koskeviin asioihin ja yhteiskunnan kehitykseen. Osallisuuden edistäminen on osa niin Euroopan unionin kuin Suomen hallituksen tavoitteita. Osallisuuden edistäminen on katsottu yhdeksi keskeiseksi keinoksi vähentää eriarvoisuutta ja köyhyyttä, sekä ehkäistä syrjäytymistä. (THL 2016e.)

Asiakastyössä osallisuus voidaan määritellä asiakkaan oikeudeksi saada tietoa häntä koskevista toimenpiteistä, päätöksistä, suunnitelmista, ratkaisuksista ja niiden perusteista sekä mahdollisuudeksi ilmaista mielipiteensä ja saada siihen tukea. Osallisuus voidaan katsoa olevan myös syrjäytymisen vastakohta, kannustamalla ja osallistamalla ihmistä häntä koskevaan päätöksentekoon saadaan hänelle kokemus oman elämänsä subjektiudesta. Osallisuuden rakentumisessa vastavuoroisuus on olennaista ja osallisuus konkretisoituu usein toiminnassa. Asiakkaan ja asiantuntijan yhdessä tekeminen on yksinkertaisin tapa osallistaa asiakasta häntä koskevaan toimintaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 51.)

Osallisuuden käsite on laaja ja siihen liittyy monia lähikäsitteitä, kuten asiakaslähtöisyys ja kokemusasiantuntijuus. Osallisuuden käsitettä voidaan jakaa edelleen sosiaaliin osallisuuteen ja asiakasosallisuuteen. Keskityn seuraavaksi kuvaamaan asiakasosallisuutta ja osallisuuden käsitettä perhetyössä, sillä ne ovat tämän opinnäytetyön kannalta keskeisimpiä käsitteitä.

Perhetyön näkökulmasta tarkasteltuna osallisuus on tärkeää niin ennaltaehkäisevässä kuin korjaavassa toiminnassakin. Perhetyössä vanhempien ja perheen osallisuutta voidaan vahvistaa sellaisten tavoitteiden ja toimien kautta, joissa vahvistetaan vanhempien kykyä sekä mahdollisuuksia olla lastensa elämän asiantuntijoita, pysyviä vaikuttajia ja päätöksentekijöitä. Perheellä on oikeus määritellä omat avuntarpeensa ja sen pohjalta vaikuttaa siihen, mitä palveluja he tarvitsevat. Siksi on tarpeen olla vaihtoehtoja ja mahdollisuus valita. Luottamuksellinen asiakassuhde on myös erittäin tärkeässä asemassa pohdittaessa perheen ja vanhempien osallisuutta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 52.) Luottamuksellisuus, rehellisyys ja avoimuus ovat vuorovaikutukseen perustuvassa työskentelyssä onnistumisen tekijöitä. Luottamuksellisessa asiakassuhteessa vuorovaikutus on avointa, eriävät mielipiteet ovat sallittuja ja myös arat asiat uskalletaan ottaa puheeksi. Asiakassuhteen luottamuksellisuus mahdollistaa myös palautteen antamisen puolin ja toisin ja näin ollen lisää asiakkaan osallisuuden kokemusta. (Järvinen ym. 2012, 21.)

Perhetyössä perheen osallistamisen lisäksi on tärkeää huomioida myös lasten osallisuus. Lapsi tulee huomioida, ikä ja kehitystaso huomioon ottaen, hänen omista lähtökohdistaan käsin. Lapsilähtöisyys kulkee lapsen osallisuuden rinnalla hyvin tiiviisti. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lapsen huomioon ottamista moniulotteisesti, lasta on kuultava ja lapsi on otettava osaksi päätöksentekoa iän ja kehitystason mukaan. (Järvinen ym. 2012, 26–27.) Lapsen osallisuutta voidaan tukea selvittämällä lapsen mielipide ja selvittämällä lapselle miksi mielipidettä kysytään. Aikuisten on tärkeää huolehtia lapsen riittävästä avunsaannista omien kokemusten ja ajatusten ilmaisemiseen. Lisäksi lapsella tulee olla oikeus vaatia palveluja, hakea apua sekä vastustaa häntä koskevia päätöksiä. (Rönkkö & Rytönen 2012, 52.)

Perhetyössä pidetään tärkeänä asiakasosallisuutta. Asiakasosallisuudella voidaan kehittää perhetyötä palveluna entistä enemmän asiakkaiden tarpeita sekä toiveita vastaavaksi ja saada arvokasta tietoa perhetyön tuottamasta hyödystä juuri asiakkaiden näkökulmasta. Asiakasosallisuudella tarkoitetaan palvelujen käyttäjien mukaan ottamista palvelujen suunnitteluun. Aluksi asiakasosallisuus miellettiin vain asiakkaan mahdollisuutena vaikuttaa omiin palveluihin, mutta nykyisin asiakasosallisuudesta puhuttaessa siihen liittyy myös asiakkaan mahdollisuus osallistua palvelujen suunnitteluun ja niihin osallistuminen. Toisaalta asiakasosallisuus voidaan mieltää keinoksi kehittää palveluita yleisellä tasolla. Suomen lisäksi myös kansainvälisissä sopimuksissa, strategioissa, laatusuosituksissa ja ohjelmissa pyritään hyödyntämään asiakasosallisuutta palveluiden kehittämisessä. (Leemann & Hämäläinen 2015, 1,4.)

Asiakasosallisuutta voidaan toteuttaa päätösosallisuuden, toimintaosallisuuden, arviointiosallisuuden, suunnitelmaosallisuuden ja tieto-osallisuuden kautta. Nämä sisältävät asiakkaan oikeuden itseään koskevaan päätöksentekoon, oikeuteen saada tietoa eri palveluista ja vaihtoehtoista, oikeuden osallistua niin omia asioita koskevaan suunnitteluun kuin myös palvelun yleiseen suunnitteluun sekä oikeuden arvioida palvelua ja antaa siitä palautetta. (Leemann & Hämäläinen 2015, 4.)

Osallisuus pohjautuu tasavertaisuuteen perustuvaan yhteistyöhön, vuorovaikutukseen, kumppanuuteen, vaikutusmahdollisuuksiin ja koetusta oppimiseen. Osallisuus edellyttää keskinäistä hyväksyntää ja kunnioitusta ja näiden avulla yhteistyö- ja vuorovaikutussuhde muovautuu turvalliseksi ja luottamukselliseksi. Osallisuudessa on ajatus siitä, että yhteisten havaintojen, tekemisen ja keskustelujen kautta syntyy kokemuksia, joiden avulla voidaan peilata omia näkemyksiä, käsityksiä ja tekoja. Tällainen prosessi sitoo ihmisiä yhteen sekä tarjoaa mahdollisuuden muutokseen ja uuden oppimiseen. (Helminen 2006, 204–205.)

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Perhetyötä itsessään on Suomessa tutkittu melko laajasti ja useista eri näkökulmista. Erityisesti lastensuojelun perhetyö ja perhetyö asiantuntijanäkökulmasta on ollut tutkimusten kohteena. Ennaltaehkäisevä perhetyö, johon opinnäytetyöni linkittyy, on työskentelymuotona melko uusi, joten siihen liittyvät tutkimukset ovat lähinnä yliopis-

tojen pro gradu -tutkielmia ja ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä. Kansainvälisten ja ulkomailla tehtyjen tutkimusten löytäminen on haastavaa, sillä useissa maissa ennaltaehkäisevää perhetyötä ei tehdä Suomen toimintamallin tavoin. Sen sijaan monissa maissa perhetyötä toteutetaan enemmänkin projekti- ja vapaaehtoistöiden turvin. (Karjalainen 2013, 25.)

Perhetyötä käsittelevät ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ovat pääsääntöisesti linkitetty lastensuojelun perhetyöhön tai neuvolan perhetyöhön. Ennaltaehkäisevästä perhetyöstä, juuri asiakasnäkökulmasta toteutettuja tutkimuksia oli saatavilla muutamia. Esittelen seuraavaksi muutamia tutkimuksia aiheesta.

Tuomisto (2012) on tutkinut ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheiden kokemuksia Kauhajoella. Hän on keskittynyt opinnäytetyössään neuvolan perhetyön asiakasperheiden kuulemiseen perhetyön toteutuksesta ja perheiden kokemasta hyödystä. Hän on toteuttanut tutkimuksen haastatteleamalla kuutta neuvolan perhetyön asiakasperhettä ja käyttänyt aineistonkeräysmenetelmänä teemahaastattelua. Tutkimustuloksista käy ilmi, että perheet ovat mieltäneet neuvolan perhetyön tärkeäksi ja saaneet juuri sellaista apua, kuin mitä silloiseen elämäntilanteeseen ovat kaivanneet. Perheet ovat kokeneet, että ilman perhetyön apua heidän tilanne olisi voinut olla huono ja että perhetyö on auttanut kokonaisvaltaisesti jaksamiseen. Perheet ovat mieltäneet neuvolan hyväksi paikaksi tavoittaa apua tarvitsevat perheet ja toivoneet, että neuvolassa keskityttäisiin lapsen lisäksi enemmän myös koko perheen ja äidin hyvinvointiin.

Kivioja ja Porkka (2015) ovat tutkineet opinnäytetyönsä turvin asiakasperheiden kokemuksia neuvolan perhetyöstä Jyväskylässä. Opinnäytetyön avulla he ovat halunneet selvittää, miten asiakasperheet ovat kokeneet neuvolan perhetyön ja millä tavoin se on auttanut perhettä. Tutkimukseen on osallistunut viisi neuvolan perhetyön asiakasperhettä. Tutkimuksen tulosten mukaan perhetyö on auttanut ja tukenut kaikkia asiakasperheitä. Perhetyö on vastannut perheiden tuen tarpeisiin konkreettisten neuvojen, palveluohjauksen ja keskustelujen avulla. Suurimmalla osalla asiakasperheistä voimavarat ovat kasvaneet neuvolan perhetyön aikana ja asiakkaiden kokemukset ovat olleet kaiken kaikkiaan hyviä.

Karjalainen (2013) on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut vanhempien arjelle ja ennaltaehkäisevälle perhetyölle antamia merkityksiä. Hän on tutkinut merkityksiä, joita vanhemmat antavat arjelleen ennen ja jälkeen ennaltaehkäisevän perhetyön sekä millaisia merkityksiä perheet antavat ennaltaehkäisevälle perhetyölle. Tutkimuksen aineisto on kerätty teemahaastattelun avulla ja tutkimukseen on osallistunut yhteensä kuusi ennaltaehkäisevän perhetyön palvelua käyttänyttä vanhempaa. Tutkimustulokset osoittavat, että ennaltaehkäisevän perhetyön päättymisen jälkeen vanhempien arjelleen antamat merkitykset eroavat selkeästi verrattuna arjen merkityksiin, joita vanhemmat antoivat ennen perhetyötä. Perhetyön jälkeen arki miellettiin pääsääntöisesti helpompana ja vanhemmat arvostivat ennaltaehkäisevää perhetyötä osana kunnan tarjoamia palveluja. Perhetyöllä oli monia vaikutuksia arjen sisältöön ja sen avulla pystyttiin ehkäisemään lastensuojelun asiakkuuksia.

Erilaisia hankkeita, ohjelmia ja projekteja liittyen ennaltaehkäisevään perhetyöhön ja varhaiseen tukeen on Suomessa toteutettu vuosien kuluessa useita. Suurempia maassamme toteutettuja hankkeita ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämä, yhdessä Lastensuojelun keskusliiton ja Stakesin kanssa toteuttama Varpu-hanke, Mannerheimin lastensuojeluliiton Lapsiperhe-projekti sekä Kaste-ohjelma, joita olen avannut laajemmin luvuissa kaksi ja neljä.

Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevästä perhetyöstä ei aiempaa tutkimustietoa ollut saatavilla. Myöskään opinnäytetöitä tai pro gradu -tutkielmia Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön puolelle ei ole tehty. Tästä syystä on mielestäni tärkeää kartoittaa ennaltaehkäisevän perhetyön prosessia ja kehitys- ja muutostarpeita sekä saada tietoa palvelusta juuri asiakasnäkökulmasta.

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Seuraavaksi kuvaan mistä aihe opinnäytetyöhön kumpusi, mitkä asiat vaikuttivat kyseisen aiheen valikoitumiseen ja kuinka opinnäytetyön prosessi kokonaisuudessaan eteni. Kuvaan käyttämäni tutkimusmenetelmää ja tutkimuksen tavoitteita sekä tarpeita. Lisäksi kerron aineistonanalysointimenetelmästä ja -prosessista tässä opinnäytetyössä.

7.1 Opinnäytetyön tausta

Aihe opinnäytetyöhöni kumpusi omasta mielenkiinnosta perhetyötä kohtaan. Olen kiinnostunut erityisesti ehkäisevästä työskentelystä ja sen tuomista hyödyistä niin asiakas- kuin yhteiskuntatasolla. Halusin opinnäytetyöni avulla paneutua kyseiseen aiheeseen syvemmin ja saada tietoa ennaltaehkäisevästä perhetyöstä ja sen toimivuudesta juuri asiakasnäkökulmasta. Melko pian opinnäytetyöprosessin käynnistyttyä selkiytyi myös ajatus tutkimuksen kohdentamisesta Heinäveden kuntaan. Suoritin yhden sosionomi (AMK) -koulutuksen työharjoittelusta Heinäveden kunnan kotihoidon perhetyössä, joten toimipiste sekä toimintatavat olivat minulle entuudestaan tuttuja. Perehdyttyäni Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevään perhetyöhön ja aiempiin tutkimuksiin toiminnasta ymmärsin suunnitelmavaiheessa olevan opinnäytetyöni olevan valmistuttuaan ajankohtainen ja tuovan tärkeää tietoa sekä mahdollisia kehittämistarpeita asiakasnäkökulmasta. Aiempia opinnäytetöitä kyseisestä palvelusta Heinäveden kunnassa ei ole tehty ja muitakaan tutkimuksia ennaltaehkäisevästä perhetyöstä Heinävedellä ei ollut saatavilla. Mielestäni ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaiden osallisuutta lisää heidän ajatustensa sekä mielipiteidensä kuuleminen ja kunta saa tärkeää tietoa opinnäytteeni avulla palvelunsa toimivuudesta ja kehitystarpeista.

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi syksyllä 2014, kun aloin ideoita aiheita opinnäytetyölleni. Lokakuussa 2014 otin yhteyttä Heinäveden kunnan perhetyöntekijään ja tiedustelin tarvetta kartoittaa ennaltaehkäisevää perhetyötä kunnassa. Melko pian tämän jälkeen keskustelimme lisää opinnäytetyöni aiheesta ja tavoitteista perhetyöntekijän kanssa ja otin yhteyttä myös kotihoidon tulosityksikön johtajaan kysyäkseni hänen mielipidettään opinnäytetyön toteuttamisesta. Syksyllä 2014 pidin opinnäytetyöstäni ideaseminaarin, jonka jälkeen opinnäytetyön varsinainen työstäminen käynnistyi. Kevään 2015 aikana tein kirjallisen sopimuksen opinnäytetyön tekemisestä Heinäveden kunnan perhetyöntekijän kanssa ja hain tutkimuslupaa (liite 1) kunnan perusturvajohtajalta. Toukokuussa 2015 opinnäytetyöni suunnitelma oli valmis ja esitin sen suunnitelmaseminaarissa. Tutkimuslupan (liite 2) haastatteluille ja opinnäytetyön toteuttamiseen sain 8.6.2015, jonka jälkeen olin saatekirjein (liite 3) yhteydessä haastateltaviin asiakasperheisiin. Asiakasperheiden haastattelut toteutin kesä- ja heinäkuussa 2015, jonka jälkeen opinnäytetyöprosessi on pitänyt sisällään tutkimustulosten raportointia

ja teorian viimeistelyä. Opinnäytetyön prosessi valmistui maaliskuussa 2016, kun esitin valmiin opinnäytetyön esitysseminaarissa.

7.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevää perhetyötä ja asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tuesta. Pysin opinnäytetyöni avulla tuomaan tietoon asiakasperheiden kokemuksia ennaltaehkäisevän perhetyön prosessista, asiakkaan osallisuudesta, palvelun matalakynnyksisyydestä ja mahdollisista kehittämis- sekä muutostarpeista. Pyrkimyksenäni on tämän opinnäytetyön avulla tuoda asiakkaiden ääntä kuuluviin.

Opinnäytetyö on luonteeltaan kartoittava ja pyrkimyksenä ei ole tuoda julki yleistettävissä olevaa tietoa. Toivon kuitenkin, että tutkimuksesta esille nousevat asiakasperheiden näkemykset auttaisivat Heinäveden kuntaa kehittämään ennaltaehkäisevää perhetyötä yhä enemmän asiakkaan tarpeita vastaavaksi ja yhä useampi perhe saisi tarvitsemaansa apua riittävän varhain sekä riittävässä määrin.

Opinnäytetyön pääkysymykseksi muotoutui, kuinka asiakasperheet kokevat ennaltaehkäisevän perhetyön ja saamansa varhaisen tuen?

Pääkysymystä tarkentavia alakysymyksiä ovat:

1. Kuinka asiakasperheet kokevat perhetyön prosessin toteutuneen heidän kohdallaan?
2. Kuinka asiakasperheet kokevat osallisuuden ennaltaehkäisevässä perhetyössä?
3. Vastaako asiakkaan saama varhainen tuki palvelun matalakynnyksistä ajatusta?
4. Onko asiakasperheillä kehittämis- ja muutostarpeita ennaltaehkäisevään perhetyöhön liittyen?

7.3 Laadullinen tutkimusmenetelmä ja teemahaastattelu

Tämä opinnäytetyö on toteutettu laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole etsiä mitattavissa olevia tutki-

mustuloksia, vaan pikemminkin tarkoituksena on tutkia ilmiötä kokonaisvaltaisesti ja pyrkiä kuvaamaan todellista elämää. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on paljastaa tai löytää tosiasioita, ei niinkään todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 156–158.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan pääasiassa prosesseja ja siinä ollaan kiinnostuneita merkityksistä, eli siitä kuinka ihmiset näkevät sekä kokevat reaali maailman. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään saamaan tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon irti, eli tapausta käsitellään perusteellisesti syvyyssuunnassa. Laadullisen tutkimuksen tutkimustulokset eivät ole yleistettäviä, sillä ne pätevät vain kyseessä olevien tutkimuskohteiden osalta. (Kananen 2014, 18–19.)

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään melko pieneen määrään tapauksia, mutta tarkoituksena on analysoida niitä perusteellisesti. Tutkimukselle tyypillistä on, että tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan on luotettava vahvasti omiin havaintoihin sekä keskusteluihin tutkittavien ihmisten kanssa. Tutkijalta odotetaan kykyä ympäristön havainnointiin sekä hyviä vuorovaikutustaitoja. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Tämä opinnäytetyö on luonteeltaan kartoittava ja sen tarkoituksena ei ole ollut hankkia yleistettävää tietoa ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Tämän vuoksi ajattelin kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän olevan sopiva keino pyrkiä ymmärtämään, kuvaamaan ja tulkitsemaan asiakasperheiden kokemuksia sekä näkemyksiä tutkittavasta aiheesta. Opinnäytetyön tutkimusjoukko on suppea, mikä on usein laadulliselle tutkimusmenetelmälle tyypillistä.

Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodia, jonka avulla haastateltavien näkökulma ja ääni pääsevät esille (Hirsjärvi & Hurme 2001, 160). Yhtenä pyrkimyksenä tässä opinnäytetyössä oli tuoda Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheiden ääntä kuuluviin ja osittain tämän vuoksi tiedonkeruumenetelmäksi valikoitui puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu. Teemahaastattelussa pyrkimyksenä on kohdentaa keskustelu tiettyjen keskeisten aihepiirien, teemojen ympärille, jotka ovat kaikille haastateltaville samat. Teemojen varassa etenevä keskustelu vapa-

uttaa haastattelua tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.)

Teemahaastattelua voidaan pitää avoimen- ja lomakehaastattelun välimuotona. Teemahaastattelussa aihepiirit ovat rajattu etukäteen, mutta järjestystä tai valmiita kysymyksiä ei ole määritelty selkeästi. Teemahaastattelussa tavoitteena on selvittää haastateltavan tunteita, kokemuksia, käsityksiä ja ajatuksia. Teemahaastattelut poikkeavat toisistaan strukturointiasteen perusteella, eli sen mukaan, kuinka haastatteliija jäsentää tilannetta ja kuinka kiinteästi haastattelukysymykset on muotoiltu. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 41–43, 160, 205.)

Teemahaastattelu antaa haastateltavan omalle kokemukselle ja puheelle tilaa ja näin ollen haastattelu voi edetä teemojen mukaan eri järjestyksessä eri haastateltavien kesken. Myös eri teemojen painotukset voivat eri vastaajilla poiketa toisistaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Juuri tämän, teemahaastattelulle tyypillisen avoimuuden ja vuorovaikutuksellisuuden vuoksi mielsin sen hyväksi tiedonkeruumenetelmäksi tälle opinnäytetyölle.

7.4 Aineistonkeruuprosessi

Opinnäytetyön idean valmistuttua ja Heinäveden kunnan toimeksiannon varmistuttua aloin pohtimaan vielä tarkemmin, mistä näkökulmasta haluan tutkimusta toteuttaa. Selvää oli, että haluan opinnäytetyölläni tuoda asiakkaiden ääntä kuuluviin, mutta pohdittavana oli, toteutanko haastattelut perheille, joissa perhetyö on jo päättynyt vai perheiden kesken, joissa työskentely on yhä käynnissä. Keskustelin asiasta Heinäveden kunnan perhetyöntekijän kanssa ja hyvin pian tulin siihen tulokseen, että haastattelut täytyy suunnata pääasiassa perheisiin, joissa työskentely edelleen jatkuu. Halusin kuitenkin vertailukohtaa perhetyön päättäneiden ja sitä edelleen jatkavien perheiden kesken ja pyrin siihen, että mahdollisuuksien mukaan haastattelun perhetyötä edelleen jatkavia perheitä sekä paria perhettä, jossa työskentely on jo päättynyt. Pidin tärkeänä valintakriteerinä sitä, että perhetyön päättymistä ei ole kulunut liian pitkää aikaa. Tämän avulla pystyi varmistamaan sen, että perhetyö on vielä suhteellisen tuoreessa muistissa. Lyhyen ajan sisällä perhetyön päättäneitä perheitä ei loppujen lopuksi ollut kuin kaksi, joten kaikkien muiden haastateltavien kohdalla perhetyö edelleen jatkui.

Haastateltavien valikoitumiseen vaikutti olennaisesti myös Heinäveden kunnan pieni koko ja asukasmäärä. Kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön piirissä on keskimäärin kuudesta kymmeneen perhettä ja osan perheistä kohdalla työskentely on jatkunut jo pitkään. Olin etukäteen ajatellut, että opinnäytetyön kannalta tarkoituksenmukaisen aineiston saisin kokoon kuuden perheen haastattelulla, joka osoittautui sopivaksi myös ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasmäärän suhteen.

Heinäveden kunnan perhetyöntekijä kartoitti aluksi perheiden kiinnostusta osallistua opinnäytetyöni tutkimukseen ja perheiden kiinnostuksen herättyä, aloin laatimaan perheille lähetettävää saatekirjettä (liite 3). Olin kesäkuussa 2015 saatekirjein yhteydessä kuuteen ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheeseen. Saatekirjeessä kerroin opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteista, haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä minua sitovasta vaitiolovelvollisuudesta. Kesäkuun aikana olin myös puhelimitse yhteydessä perheisiin sopiakseni haastattelujen ajankohdat sekä toteutuspaikat. Haastattelut toteutin kesä-heinäkuun vaihteessa ja yhteensä haastattelin viittä perhettä. Kuudennen perheen haastattelusta täytyi luopua, koska en tavoittanut perhettä useista yhteydenotoista huolimatta.

Haastattelut toteutin kesä-heinäkuun vaihteessa, neljänä eri päivänä. Haastatteluista neljä toteutin perheiden kotona ja yhden kotihoidon perhetyön toimiston tiloissa. Nauhoitin haastattelut ääninauhurille aineiston analysoimista varten. Haastattelut olivat keskimäärin noin kaksikymmentä minuuttia pitkiä.

Haastateltavista kaikki olivat perheiden äitejä. Yhdessä haastateltavassa perheessä perhetyö edelleen jatkui, kahdessa perheessä perhetyö oli kokonaan päättynyt ja kahden perheen kohdalla perhetyö oli välillä päättynyt, mutta haastatteluhetkellä perhe oli jälleen perhetyön asiakkaana. Kolme perheistä oli ydinperheitä ja kaksi yksinhuoltaja-perhettä.

Ennen haastattelujen aloittamista kerroin jokaiselle haastateltavalle opinnäytetyön tarkoituksesta, tavoitteista ja osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Kerroin myös minua sitovasta vaitiolovelvollisuudesta ja haastateltavien anonymiteetin säilymisestä. Ennen haastattelujen aloittamista kävin vielä jokaisen haastateltavan kanssa haastattelurun-

gon (liite 4) läpi ja kerroin äänittäväni keskustelut aineiston myöhempää analysointia varten.

Haastatteluiden pohjana toimi teemahaastattelurunko (liite 4), joka ohjasi keskustelua etukäteen pohdittujen haastatteluteemojen mukaan. Ensimmäisessä haastattelussa testasin haastattelurungon toimivuutta mahdollisia muutoksia varten, mutta haastattelurunko osoittautui toimivaksi ja muutokset eivät olleet tarpeen. Haastattelurunko johdatteli keskusteluja tarkastelun alla oleviin teemoihin ja auttoi keskustelun ylläpitämisessä.

Kahdessa haastattelussa perheen lapset olivat läsnä, minkä vuoksi haastattelut keskeytyivät välillä lasten tullessa paikalle. Yhdessä haastattelussa haastateltava sai puhelinsoiton, joka keskeytti haastattelun hetkeksi. Pienet keskeytykset eivät kuitenkaan mielestäni haitanneet haastattelujen kulkua, vaan keskustelua pystyttiin hyvin jatkamaan.

Kaiken kaikkiaan haastattelut sujuivat hyvin ja haastateltavat kertoivat avoimesti kokemuksistaan sekä näkemyksistään ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Mielestäni kaikissa haastatteluissa ilmapiiri oli avoin ja keskustelua syntyi hyvin. Osassa haastatteluista haastateltavat olivat puheliaampia ja keskustelua syntyi paljon, jolloin haastattelurungon avulla sain ohjattua keskustelua takaisin aihepiirien sisään. Osa haastateltavista oli puolestaan vähäsanaisempia, jolloin haastattelurunko toimi keskustelun herättäjänä. Mielestäni teemahaastattelurunko oli toimiva haastattelujen toteutuksen kannalta.

7.5 Aineiston analyysi

Tutkimusaineiston analysointi lähti liikkeellä nauhoitettujen haastatteluiden litteroinnilla eli puhtaaksi kirjoittamisella. Litteroinnilla tarkoitetaan äänitteiden kirjoittamista tekstimuotoon mahdollisimman sanatarkasti (Kananen 2014, 101). Litteroinnin avulla haastatteluihin on mahdollista palata toistuvasti aineiston analysoinnin aikana (Syrjälä ym. 1995, 140). Litterointia voidaan tehdä eri tarkkuuksilla, joko sanatarkasti, tauot, äänenpainot ja täytesanat huomioiden tai tiivistetysti kirjatun (Kananen 2014, 102). Litteroin aineiston kokonaisuudessaan sanasta sanaan haastattelussa puhutun mukaisesti. Pyrin litteroimaan aineiston mahdollisimman tarkkaan ja merkitsin puhtaaksi

kirjoittamaani aineistoon myös ei-kielellisiä viestejä, kuten taukoja sekä äänenpainoja. Litteroin aineiston pian haastatteluiden jälkeen, koska mahdollisimman pian tapahtuvan litteroinnin katsotaan parantavan tutkimuksen laatua (Hirsjärvi & Hurme 2001, 185). Mielestäni litterointi oli hyvä tehdä heti haastattelun jälkeen myös siitä syystä, että haastattelu oli tuoreessa muistissa ja näin ollen mahdollisti sellaisten muistiinpanojen ja havaintojen tekemisen, jotka eivät suoraan nauhalta kuunnellessa välittyneet.

Laadullisen analyysin perimmäisenä tarkoituksena on pyrkimys selkiyttää kerättyä aineistoa ja sitä kautta tuottaa uutta tietoa tutkittavasta aiheesta (Eskola & Suoranta 1998, 138). Aineiston analysointimenetelmänä käytin teemoittelua, jolla tarkoitetaan laadullisen aineiston pilkkomista ja jäsentelyä erilaisten teemojen eli aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2012, 93). Teemoittelun avulla haastatteluista nostetaan esiin tutkimuskysymyksiä avaavia teemoja ja vertaillaan tiettyjen teemojen ilmenemistä ja esiintymistä tutkimusaineistossa (Eskola & Suoranta 2005, 174).

Aineiston analysoinnissa ilmenneitä teemoja ja niiden sisältöä voidaan kuvailla aineiston alkuperäisillä sitaateilla. Sitaateilla tarkoitetaan alkuperäisen tekstin sanatarkkoja lainauksia, joiden avulla pyritään kuvaamaan aineistoa ja siitä esiinnousseita teemoja. Sitaatteja käytetään johtopäätösten ja tulkintojen tukena. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2016.) Teemoittain järjestettyjen sitaattien ei yksissään katsota takaavan kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä tai analyysia, vaan teemoittelu vaatii onnistuakseen empirian ja teorian vuorovaikutusta. Empirian ja teorian vuorovaikutus näyttäytyy tutkimustekstissä niiden lomittumisena toisiinsa eli aineiston ja teorian toimivana yhteytenä. (Eskola & Suoranta 2005, 180.)

Aineiston litteroinnin jälkeen luin haastattelut useaan otteeseen läpi ja pyrin löytämään teemahaastattelurunon mukaisia teemoja sekä mahdollisia, haastatteluista nousseita uusia teemoja. Aineiston analysoinnin tukena käytin värikoodeja, joiden avulla merkitsin aineistosta tietyt teemat tietyllä värillä. Erittelin teemat teemahaastattelurunon (liite 5) teemojen mukaan. Aineiston teemoittelun jälkeen tein yhteenvedon jokaisesta teemasta ja näin pystyin näkemään haastatteluista saadut tulokset, jotka esittelen seuraavassa luvussa.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Ennaltaehkäisevän perhetyön prosessi

Alaluvuissa 8.1.1–8.1.3 kuvataan asiakasperheiden kokemuksia ennaltaehkäisevän perhetyön prosessista. Niissä vastataan kysymyksiin, kuinka perhetyön prosessi on perheiden kohdalla alkanut ja kuinka perheet mieltävät tuen piiriin pääsyn. Ennaltaehkäisevän perhetyön prosessia tutkiessa on kiinnitetty huomiota erityisesti siihen, mistä perhe on saanut tietoa palvelusta, palvelusuunnitelman tekoon ja päivittämiseen sekä avuntarpeen arviointiin prosessin edetessä. Niiden perheiden kohdalla, jossa perhetyö on päättynyt, on haluttu selvittää, kuinka perheet ovat kokeneet perhetyön päättämisen vaiheen.

8.1.1 Perhetyön prosessin aloitus

Suurimmalla osalla perheistä (n=4) tieto ennaltaehkäisevän perhetyön mahdollisuudesta tuli ilmi äitiys- tai lastenneuvola käyntien yhteydessä. Tietoa perhetyön mahdollisuudesta oli tullut ilmi myös toiselta terveydenhuollon taholta. Lisäksi miltei kaikki perheistä (n=4) olivat kuulleet ennaltaehkäisevästä perhetyöstä tuttavilta tai ystäviltä, joilla oli ollut tietoa palvelusta ja sen mahdollisuudesta. Suurimmalla osalla perheistä (n=3) ennaltaehkäisevän perhetyön prosessi käynnistyi kuitenkin perheen itsensä yhteydenotosta perhetyöntekijään. Muiden perheiden kohdalla prosessi käynnistyi neuvolan työntekijän yhteydenotolla perhetyöntekijään.

Neuvolassa hoitajat sano, et jos tulee semmonen tilanne, et tuntuu ettei jaksa ja tarviis apua, niin voi kysyä (perhetyöntekijää).

Silloin, ku meidän lapsi synti, niin neuvolassa melkein pakotettiin, et nyt otat kun meidän kunnassa on tällainen mahdollisuus.

Silleenhän minä sen (perhetyöntekijän) tiesinkin, niin sitten tuota ite soitin sille.

Suurin osa perheistä (n=4) kertoi tuen piiriin pääsyn olleen nopeaa ja helppoa. Yhdessä perheessä tuen tarvetta olisi ollut jo aikaisemmin, mutta tietoa ennaltaehkäisevän perhetyön mahdollisuudesta ei ollut.

Siis oli (helppoa saada apua)! Minä olin ihan ihmeissäni siitä, koska minä luulin, että siihen tarvitaan joku lähete tai semmonen, et joku määrää. Mut ei, se sanokii, että se on tällä puhelin soitolla selvä, että millon hän tulee. Sit se (perhetyöntekijä) tuli sillon seuraavalla viikolla.

Toi oli silleen hyvä, että soitin ite sille (perhetyöntekijälle) ja sitten se tuli. Silloin ekalla kerralla tehtiin tehtiin ne paperit, mitä tarvis ja se oli silleen helppoa.

Tavoitteena perhetyössä on, että perheen avunpyyntöihin reagoidaan mahdollisimman nopeasti. Perheen avuntarpeen tullessa ilmi, perhe on usein herkimmillään ottamaan apua vastaan ja näin ollen työskentelyssä päästään nopeasti hyvään alkuun. (Järvinen ym. 2012, 104.)

Ois ollu tarvetta aiemminkin, että varmaan ainakin puol vuotta aiemmin olis ollu jo tarvetta. Ei sanallakkaan neuvolassa puhuttu tämmösestä tuesta, että Joensuussa oleva lääkäri oli se, kuka mulle ekan kerran asiasta mainitsi.

Neuvolajärjestelmän katsotaan olevan yhteiskunnassamme toimiva keino havaita varhaisen tuen tarpeita, sillä neuvola tavoittaa kaikki perheet odotusajasta lapsen kouluikään saakka. Näin ollen neuvolalla on mahdollisuus tukea perheitä arjessaan sekä etsiä selviytymiskeinoja mahdollisissa haasteellisissa tilanteissa, joita perheet voivat kohdata. Lähtökohtana hyvinvoinnin tukemisessa on kuitenkin vanhempien kuvaus perheen voimavaroista, tilanteesta, tarpeistaan sekä huolestaan. (Järvinen ym. 2012, 77.)

8.1.2 Perhetyön sopimuksen laatiminen ja päivitys

Kaikissa perheissä (n=5) perhetyön prosessi käynnistyi perhetyön sopimuksen laatimisella. Perhetyön sopimukseen kirjattiin työskentelyn tavoitteita ja tarpeita ja niistä keskusteltiin yhdessä perheen ja perhetyöntekijän kesken. Suurimassa osassa perheistä (n=3) perhetyön sopimusta ei päivitetty kirjallisesti perhetyön prosessin kuluessa. Muissa perheissä perhetyön sopimusta oli päivitetty noin yhden kerran prosessin aikana. Kaikissa perheissä (n=5) oli suullisesti käyty läpi perhetyön tavoitteita ja niiden toteutumista sekä keskusteltu aiheesta yhdessä perhetyöntekijän kanssa. Kaikki perheet (n=5) pitivät perhetyön sopimuksen suullista päivittämistä riittävänä. Kaikissa haastatteluissa (n=5) tuli ilmi myös perheiden kokema avoimuus perheen ja perhetyöntekijän välillä. Perheet olivat sitä mieltä, että perhetyöntekijälle on helppoa puhua niin työskentelyyn liittyvissä, kuin muissakin asioissa ja tämän vuoksi perhetyön sopimuksen kirjallista päivitystä ei pidetty tarpeellisena.

Kyllä me täyteltiin papereita ja sovittiin asioista ja siitä se muotoutui sitten pikkuhiljaa. Ja oisko se ollu puoliväli, ku sitä (perhetyön sopimusta) sitten päivitettiin ja ei sen enemmälle ollu tarvettakaan. Perhetyöntekijän kanssa ku pysty silleen heleposti ja vaivatta puhumaan, että jos halua jottain muutosta, niin siitä pysty ihan suoraan sanomaan.

Nyt ei oo pitkään aikaan päivitetty (perhetyön sopimusta). Joku aika sitten oli puhetta, että pitäis, ku se (perhetyöntekijä) on tässä käynyt nyt minua kättelemassa ja auttelemassa, niin kysy, et mitä mieltä olisin, et semmonen pitäis nyt päivitellä. Mut ei oo tehty, ei varmaan oo muistanu sitä.

No oisko kerran päivitelty niitä papereita, mutta kyllä mun mielestä mulla on hänen (perhetyöntekijän) kanssa semmoset välit, et uskallan sanoa, jos joku ei toimi.

Mäkisen ym. (2009, 103) mukaan perhetyön sopimuksen tavoitteiden tulisi ohjata työskentelyä sellaiseen toimintaan, joka edesauttaa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tavoitteiden tulisi olla seurattavissa sekä arvioitavissa ja asiakkaan kannalta tavoitteiden pilkkominen pienempiin osatavoitteisiin voisi helpottaa tavoitteiden saavuttamista. Asiakkaan motivoimisen ja onnistumisen kokemusten mahdollistamisen

katsotaan edesauttavan prosessin eteenpäin viemistä. Juuri näiden onnistumisen kokemusten ja prosessin etenemisen vuoksi olisi tärkeää, että perhetyön sopimukseen kirjattaisiin selkeät tavoitteet ja niiden saavuttamista arvioitaisiin prosessin kuluessa.

8.1.3 Perhetyön prosessin päättäminen

Suurimmassa osassa perheistä (n=4) perhetyössä oli ollut taukoja. Osassa perheistä (n=2) perhetyö oli haastatteluhetkellä päättynyt ja osassa (n=2) perhetyö oli välillä päättynyt, mutta haastateltaessa perhe oli taas ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaana. Yhdessä perheessä, pienet tauot työskentelyssä huomioiden, perhetyö oli ollut jatkuvaa. Osa perheistä (n=2) piti perhetyön päättymistä luonnollisena ja sujuneen sen odotusten mukaan. Osa perheistä (n=2) puolestaan koki perhetyön päättymisen tapahtuneen avun tarpeen vielä ollessa olemassa ja perhetyön päättymisen ei tuntunut heistä luonnolliselta.

En koe, että se päättymisen hirveen luonnollinen oli, enemmän sellanen, ettei (perhetyöntekijä) voinu enää vaan käydä. Se aina peru niitä käyntejä ja sano, ettei hän voi oikeestaan teillä enää käydä, ku teillä on niin hyvä tilanne. Oli kuulemma niin paljon lastensuojeluasiakkuuksia, niin se ei ollu sit kauheen kiva. Kyllä mä sitä tukea olisin voinu ottaa ja tuli vähän sellanen olo, että mitäs nyt, mutta toisaalta me kyllä silleen pärjättiin, että ei ihan tyhjänpäälle jääty. Mutta se tosiaan loppu siihen, ettei ollu resursseja tarjota sitä enää meille.

Kyllä se (päättymisen) silleen luonnolliselta tuntui, mutta uskon kyllä, että avun tarvetta olis ollu pidempäänkin, jos palvelu ei olis ollu maksullista. Sitten kun vähänkin tuntu siltä, että pärjää ilman apua, niin ei siitä viittiny enää maksaa. Sitten siinä oli vielä semmonenkii homma, että ne laskut oli aina väärin ja niistä piti aina soittaa ja ite vielä huolehtia, niin sitten näin jo helpommaks etten käytä enää koko palvelua.

Järvisen ym. (2012, 108) mukaan olisi tärkeää kiinnittää huomiota perhetyön päättymisen oikea-aikaisuuteen ja asian puheeksi ottamiseen riittävän varhain. Perhetyön kontakteja tulisi vähentää vaiheittain ja päätösvaiheeseen liittyvistä kokemuksista,

sekä päätösvaiheesta ylipäänsä tulisi keskustella avoimesti, lapset huomioon ottaen. Lisäksi olisi tärkeää, että asiakasta autettaisiin luomaan strategioita, jotka ylläpitävät kasvua ja muutosta yhteisen työskentelyn jälkeen (Mäkinen ym. 2009, 104).

8.2 Asiakkaan osallisuus

Tässä luvussa kuvataan asiakasperheiden kokemuksia osallisuudesta ennaltaehkäisevän perhetyön prosessissa. Tutkimuskysymyksen avulla haluttiin saada selville, kuinka perheet ovat kokeneet osallisuuden toteutuneen ennaltaehkäisevän perhetyön prosessissa sekä onko perheiden saama varhainen tuki vastannut prosessin asiakaskesteistä näkökulmaa. Pyrkimyksenä oli selvittää, onko perheellä ollut kokemus kuulluksi tulemisesta perhettä koskevassa asiakastarpeen arvioinnissa sekä tuen suunnittelussa ja onko perheellä ollut prosessin kuluessa tunne siitä, että he voivat itse vaikuttaa saamaansa tukeen.

Suurin osa perheistä (n=4) piti perhetyötä asiakaskeskeisenä ja asiakkaan osallisuutta korostavana. He kokivat, että ovat voineet vaikuttaa ennaltaehkäisevän perhetyön sisältöön ja siihen liittyviin erinäisiin asioihin. Tutkimusaineistosta käy ilmi, että suurin osa perheistä (n=4) on kokenut perhetyöntekijän ottaneen perheen kokonaisuudessaan huomioon perhetyön prosessin aikana sekä osallistanut perhettä työn sisällön suunnitteluun. Heidän mukaansa perhetyöntekijän ja perheen välinen asiakassuhde on ollut avoin ja asiakasta kunnioittava.

Kyllä tosiaankin oli (asiakkaan osallisuutta huomioivaa)! Et kyllä ite sai sanoo mitä toivoo ja odottaa ja meidän (perheen) tarpeitten mukaan mentiin. Kyllä se minusta oli täysin asiakaskeskeistä.

Joo, on ollut (asiakkaan osallisuutta huomioivaa). Kyllä mä koen, että mun mielipiteet on otettu huomioon perhetyön suunnittelussa ja se on aina helppoo, ku on tuttu työntekijä tai silleen, niin on voinu hyvin sanoo mitä toivoo ja tarvii.

Helmisen (2006, 204) mukaan osallisuus pohjautuu tasavertaisuuteen perustuvaan yhteistyöhön, vuorovaikutukseen, kumppanuuteen, vaikutusmahdollisuuksiin ja koe-

tusta oppimiseen. Osallisuus edellyttää keskinäistä hyväksyntää ja kunnioitusta ja näiden avulla yhteistyö- ja vuorovaikutussuhde muovautuu turvalliseksi ja luottamukseksi. Perhetyössä vanhempien ja perheen osallisuutta voidaan vahvistaa sellaisten tavoitteiden ja toimien kautta, joissa vahvistetaan vanhempien kykyä sekä mahdollisuuksia olla lastensa elämän asiantuntijoita, pysyviä vaikuttajia ja päätöksentekijöitä. Perheellä on oikeus määritellä omat avuntarpeensa ja sen pohjalta vaikuttaa siihen, mitä palveluja he tarvitsevat. (Rönkkö & Rytönen 2010, 52.)

Yhden perheen saama tuki ei palvellut perhettä parhaalla mahdollisella tavalla, jonka vuoksi kokemus osallisuudesta oli jäänyt riittämättömäksi. Perhe olisi kaivannut arkeensa konkreettista kotiapua ja he olivat sitä mieltä, että lapsiperheiden kotipalvelun tuki olisi ollut kotihoidon perhetyötä parempi vaihtoehto heidän perheelleen. Heidän ollessa perhetyön asiakkaana kunnassa ei ollut tarjolla lapsiperheiden kotipalvelua ja kotihoidon perhetyön sisältöön ei kuulunut enemmässä määrin kotitaloustöissä avustaminen.

Siinä kun on se, että kunta antaa tietyt rajoitteet, että (perhetyöntekijä) ei saa mattoja kopistella, ei leipoo, eikä puita kantaa, että minun kohdalla se (kotihoidon perhetyö) ei silleen parhaalla mahdollisella tavalla palvellu, ku minä en saanu niitä raskaita töitä tehdä, mihin oisin apua tarvinnu. Minä jouduin sitten aina miettimään, että mitä pystyn pyytämään ja ne tavallaan tärkeimmät asiat oli sitten niitä, mitä ei perhetyöntekijä saanu tehdä.

Vähän ristiriitasta oli, ku minä olisin enemmänkin tarvinnu sellasta kodinhoidollista tukea, enkä niinkään lapsenkasvatukseen liittyvää apua. Se siinä vähän mätti, että ei ite pystyny vaikuttamaan.

Vuoden 2015 alussa voimaan astunut, uudistunut sosiaalihuoltolaki velvoittaa jokaista kuntaa järjestämään asukkailleen lapsiperheiden kotipalvelua muiden lapsiperheiden perus- ja erityispalvelujen ohessa (STM 2015c). Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) kotipalvelulla tarkoitetaan lasten hoitoon ja kasvatukseen, asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, asiointiin sekä muihin jokapäiväisen elämän toimintoihin liittyvää avustamista. Kotipalvelua annetaan synnytyksen, sairauden tai muun

toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella niille henkilöille, jotka tarvitsevat apua selviytyäkseen arkipäivän tehtävistä ja toiminnoista. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3. luku, 19. §.)

8.3 Tuen vastaanottaminen ja matalan kynnyksen palvelu

Alaluvuissa 8.3.1–8.3.2 kuvataan asiakasperheiden kokemuksia varhaisen tuen vastaanottamisesta ja palvelun matalakynnyksisyydestä. Pyrkimyksenä oli selvittää, kuinka perheet ovat mieltäneet tuen vastaanottamisen ja ovatko he mielestään päässeet oikea-aikaisesti tuen piiriin. Lisäksi haluttiin kuulla perheiden kokemuksia ja ajatuksia palvelun matalakynnyksisyydestä ja mahdollisesta leimaantumisen pelosta sekä leimatuksi tulemisesta.

8.3.1 Tuen vastaanottaminen ja riittävyys

Suurin osa perheistä (n=4) piti tuen vastaanottamista helppona, vaikkakin yli puolet perheistä (n=3) oli pohtinut avun vastaanottamista leimaantumisen pelon vuoksi. Perheiden kokemukset perhetyöntekijän tuntemisesta entuudestaan helpottivat tuen vastaanottamista. Lisäksi muiden tuen piirissä olleiden perheiden kokemukset ja kertomukset perhetyöstä olivat madaltaneet kynnystä ottaa tukea vastaan.

No kyllä mun mielestä on ollu melko helppoa ottaa apua vastaan. Jotenkin tuntunu melko luonnolliselta, et tällästä apua on saatavilla ja hirveen hyvä, että on.

Helppo oli ottaa vastaan (tukea) ja perhetyöntekijä oli silleen tuttu ja kerhoissa olin jutellu ja nähny ja se (perhetyöntekijä) oli ottanu mun lapsiin jo kontaktia, niin ihan helppoa oli. Minusta tuntuu, että jos perhetyöntekijä olis ollu tuntematon, niin ois tuntunu, et nyt on joku sossutapaus, mut nyt ei tuntunu yhtään siltä.

Tuen saamisen oikea-aikaisuudesta kysyttäessä yli puolet perheistä (n=3) kertoi avun tulleen oikeaan aikaan. Loput haastateltavista (n=2) oli sitä mieltä, että tarvetta tuelle olisi ollut jo aiemmin. Hankaluus omien voimavarojen arvioinnissa sekä tietämättö-

myys palvelun saamisesta olivat olleet perheille esteinä tuen saamiseksi varhaisemmassa vaiheessa.

Jo vähän aiemmin olis ollu tarpeen (saada tukea), mutta sitä ei oikein omia voimavaroja osaa arvioida.

Olis ollu tarvetta aiemminkin, että varmaan ainakin puol vuotta aiemmin olis ollu jo tarvetta. Ei sanallakkaan neuvolassa puhuttu tämmösestä tuesta, että Joensuussa oleva lääkäri oli se, joka mulle ekan kerran asiasta mainitsi.

Hieman yli puolet perheistä (=3) mielsi, että tuen tarvetta olisi ollut pidempäänkin, mutta perhetyön maksullisuus, perhetyöntekijän suuri työtaakka ja siitä johtuneet perhetyöntekijän käyntien peruuntumiset sekä kodinhoidollisen tuen puuttuminen, olivat syitä, minkä vuoksi tukea ei pidetty enää tarpeellisenä. Niiden perheiden kohdalla, joilta perhetyöstä perittiin maksu, maksullisuus koettiin negatiivisena asiana ja olleen yhtenä tekijänä perhetyön päättämiseksi, vaikka tuen tarvetta olisi vielä ollutkin. Myös niiden perheiden kohdalla, joille perhetyö oli maksutonta, mahdollinen maksullisuus tulevaisuudessa olisi ollut este perhetyön vastaanottamiselle.

Uskon kyllä, että avun tarvetta olis ollu pidempäänkin, jos palvelu ei olis ollu maksullista. Sitten kun vähänkin tuntu siltä, että pärjää ilman apua, niin ei siitä viittiny enää maksaa.

Mut jos mun tulot ois ollu isommat ja oisin joutunu maksaa tästä, niin silloin ois jääny apu vastaanottamatta. Ei mulla varmastikaan olis ollu varaa maksaa tästä ja sit ois pitäny tulla toimeen ilman.

Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (734/1992) on säädetty, että kunnallisista sosiaali- ja terveystalouksista voidaan periä maksu palvelun käyttäjältä, mikäli lailla ei toisin säädetä. Maksun perinnässä on otettava kuitenkin huomioon asiakkaan maksukyky ja palvelusta perittävä maksu saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992, 1.§, 2.§.)

Suurin osa perheistä (n=4) piti perhetyöntekijän suurta työtaakkaa sekä heikkoja sijaisjärjestelyjä perhetyön prosessin laatua heikentävinä tekijöinä. Perheet mielsivät työntekijän liian työllistetyksi ja siitä johtuneet sovittujen tapaamisten peruuntumiset sekä perhetyöntekijän ja perheen aikataulujen yhteensovittamisen hankaluuden vaikeuttaneen perhetyön prosessia. Kaikki perheet (n=5) toivat esille, että toiselle työntekijälle perhetyön kentällä olisi tarvetta.

Se oli aina suuri pettymys, jos se (perhetyöntekijä) ei tullutkaan. Siis jos on sovittu, mut sit ku ei oo sijaisia ja eikä niitä saada irrotettua mistään, niin mä siis lopetin kertomasta lapsille, et se (perhetyöntekijä) tulee, ku ei siitä ikinä voinu olla varma, et tuleeks se. Et aina ei voinu luottaa siihen apuun ja sit jos mä oon oottanu ja se ei tullukaan, niin kannattaako mun loppu viimein enää uskoo siihen.

Mulla oli silleen, että mun aikoja vaihettiin tosi paljon sellasten perheiden takia, jotka on varmaan vahvempia vaatimaan apua.

Välillä, kun sillä (perhetyöntekijällä) oli tosi monta perhettä ja niiden aikojen sopiminen oli hyvin vaikeaa, niin mielti, etteikö voi olla kahta työntekijää.

Varhaisella tuella ja ennaltaehkäisevällä työskentelyllä tulisi tavoitella tilannetta, jossa lapsiperheitä voitaisiin tukea oikea-aikaisesti, tuen tarpeen varhaisessa vaiheessa ja oikein kohdennetusti. Varhaisen tuen työssä pyrkimyksenä on tunnistaa lapsiperheiden ja lapsen hyvinvointia uhkaavia riskitekijöitä sekä puuttua riskeihin ennen kuin ne muuttuvat suuriksi ongelmiksi. (Lindqvist 2008, 4.) Perhetyöprosessin onnistumisen kannalta on tärkeää, luottamuksellisen asiakassuhteen syntymisen lisäksi, työskentelymotivaation ylläpitäminen. Luottamuksellisuuden puuttumisen tai heikentymisen voidaan katsoa vaikuttavan työskentelymotivaatioon ja näin ollen myös koko prosessin sujuvuuteen. (Järvinen ym. 2012, 107.)

8.3.2 Palvelun matalakynnyksisyys ja leimaantuminen

Suurin osa perheistä (n=4) oli pohtinut leimatuksi tulemista ennen tuen vastaanottamista. Perheet kertoivat kunnan pienen koon ja perhetyöntekijän tuttuuden kunnan asukkaiden keskuudessa aiheuttaneen pohdintaa leimaantumisesta. Osa perheistä (n=3) oli alkuun pohtinut, että haluaako antaa lastensa näyttäytyä perhetyöntekijän seurassa ja pyytänyt, ettei perhetyöntekijä kävisi lapsiperheille suunnatuissa perhekerhoissa heidän lastensa kanssa, koska silloin muut lapsiperheet saisivat tietää perhetyön asiakkuudesta ja heidän avun tarpeestaan.

Mä en ikinä sopinu niitä käyntejä kerhopäiville, vaan sovittiin sellaset päivät, milloin ei oo kerhoja. Et ehkä mä kuitenkin ajattelin silleen, etten halua, et se (perhetyöntekijä) menee kerhoon mun lasten kanssa, et se olis vähän leimaavaa. Vaikka kaikki varmasti tiesi, että meillä käy perhetyö, mutta kuitenkin se oli vähän taka-ajatuksena, ettei satu kerhopäiville ne käynnit.

Alkuun silleen ajatteli, et vitsi, voinko ottaa ja laskee mun lapsia sen (perhetyöntekijän) kanssa, ku sit kaikki tietää, et kuka se on. Et niinku ihan alkuun se oli sitä, mut sit se meni, ku tavallaan tottu siihen ja ei sen jälkeen ollu mitään ongelmaa.

Nopparin (2006, 187) mukaan ennaltaehkäisevän työskentelyn tulisi kohdistua niin leimaamisen tunnistamiseen ja sille altistumisen vähentämiseen kuin leimaamisen poistamiseen perhettä suojaavia tekijöitä vahvistamalla. Ennaltaehkäisevien työmuotojen tulisi edistää ja tukea perheen mukautumista niin, että perheitä autettaisiin tiedostamaan leimaaminen ja sen uhka ja samalla luottamaan palvelujärjestelmän elementteihin, jotka tukevat perhettä selviytymään elämäntilanteissaan leimoitta. Nopparin mukaan leimaavat asenteet ovat liitännäissairaus, joka lisää ihmisten kärsimystä ja tätä tulisi pyrkiä estämään eri toimenpideohjelmien avulla. Hän kokee, että suomalaisessa ehkäisevässä terveystaloudessa toimenpiteet ja toimenpideohjelmat ovat jääneet liian vähälle huomiolle.

Ainoastaan yhdessä perheessä leimaantumisen pelkoa ei ollut lainkaan. Osassa perheistä (n=2) tunnettiin enemmänkin kiitollisuutta perhetyön mahdollisuudesta, kuin häpeää. Tutkimusaineistosta kävi myös ilmi, että osa perheistä (n=2) piti perhetyön maksullisuutta ennemminkin kynnyskysymyksenä tuen vastaanottamiselle, kuin leimaantumista.

Se on varmaan persoonakohtaista, et osa voi kokea pelkoo leimaantumisesta. Mut en mä tiiä, mun mielestä jokaisen pitäis voida kokee se vapaus, et on sitten yksi lapsi tai kymmenen, niin jossain vaiheessa voi väsyä ja tarvita semmosta apua.

Ehkä täällä kunnassa ollaan kuitenkin enemmän kiitollisia, että saadaan tällästä palvelua, kun häpeissään.

Se raha just voi ennemminkin olla se kynnyskysymys, ku se leimaantuminen.

Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkuudesta johtunutta leimaantumista ei ollut yksikään perhe kokenut ja yli puolet perheistä (n=3) kertoi leimaantumisen pelon sekä siitä johtuneen perhetyön ”salailun” menneen ohi nopeasti perhetyön alettua. Suurin osa perheistä (n=4) piti ennaltaehkäisevää perhetyötä matalan kynnyksen palveluna, vaikkakin yli puolet perheistä (n=3) piti perhetyön maksullisuutta matalan kynnyksen palvelun ajatuksen vastaisena. Yhden perheen kohdalla pelko leimatuksi tulemisesta esti palvelun mieltämisen matala kynnyksiseksi.

Kyllä se on (matalan kynnyksen palvelu), jos ei oteta sitä maksullisuutta huomioon. Ettei mietitä sitä, että raha voi olla se ratkaiseva tekijä.

Helppoa oli ottaa vastaan (tukea) ja perhetyöntekijä oli entuudestaan tuttu, niin silleen se oli jo matalakynnys, ku ties ja tunsu sen (perhetyöntekijän) ja pysty luottaa siihen, et varmasti pitää hyvin huolen lapsista.

*Kyllähän minä aika heti otin perhetyöntekijään yhteyttä, mut silti taval-
laan mietti, et tulleeke lapsi leimatuksi. Oli todella leimaantumisen pel-
koa ja kyllä minä kysyin, että tulleeke lapsesta nyt lastensuojelun asia-
kas. Että se kyllä leimaantumisen pelko sitä kynnystä tuen pyytämiseen
nosti.*

Asiakkaan osallistamiseksi palveluihin pääsyn katsotaan olevan tärkeässä asemassa ja juuri matalan kynnyksen palveluilla voidaan lisätä asiakkaiden tuntemaa sosiaalista osallisuutta. Tavoitteena matalan kynnyksen palveluissa on varhainen puuttuminen. Matalan asiointikynnyksen katsotaan mahdollistavan muutokseen motivoinnin sekä ongelmien puheeksi ottamisen ilman leimaantumisen pelkoa. (Leeman & Hämäläinen 2015, 1,5.)

8.4 Kehittämis- ja muutostarpeet

Tässä luvussa kuvataan asiakasperheiltä esiin nousseita kehittämis- ja muutostarpeita ennaltaehkäisevään perhetyöhön. Pyrkimyksenä tässä opinnäytetyössä oli tuoda asiakkaiden ääntä kuuluviin sekä tuoda julki mahdollisia asiakkailta esiin nousseita kehittämis- ja muutostarpeita. Asiakasosallisuudella voidaan kehittää perhetyötä palveluna entistä enemmän asiakkaiden tarpeita sekä toiveita vastaavaksi ja saada arvokasta tietoa perhetyön tuottamasta hyödystä juuri asiakkaiden näkökulmasta (Leeman & Hämäläinen 2015, 1). Pidin kehittämis- ja muutostarpeiden selvittämistä tärkeänä asiakasperheiden osallisuuden kannalta ja tästä syystä halusin selvittää heidän näkemyksiään ennaltaehkäisevän perhetyön kehittämiseksi.

Yhteneväisin kehittämistarve, joka tuli ilmi kaikissa haastatteluissa (n=5) oli resurssien lisääminen perhetyön kentälle. Perheet toivat ilmi huolensa perhetyöntekijän jakamisesta hänen kiireisen työaikataulunsa vuoksi sekä toivoivat toimivaa sijaisjärjestelyä perhetyöhön, jotta kotikäyntejä ei jouduttaisi perumaan ja perheen sekä perhetyöntekijän aikataulujen yhteensovittaminen helpottuisi. Osassa perheistä (n=2) nousi esille myös huoli avunsaannin jatkumisesta, mikäli perhetyön piiriin tulisi yhtäkkiä lisää perheitä ja perhetyöntekijän aika ei riittäisikään enää heidän tarpeisiinsa.

Et siihen lisää resursseja, et olis joku toimiva sijaisjärjestely, et pystys luottaa siihen, et joku tulee.

Mä oon ajatellu, et se (perhetyöntekijä) on aika työllistetty, et olis varmastikin hyvä, jos sillä olis joku pysyvä työpari, niin kaikki tukea tarvitsevat sais sitä apua ja ois aikaa kaikille, eikä yks työntekijä väsyis.

Pitäis olla useampi työntekijä, että kyllä minä apua sain silloin aluks kaksikin kertaa viikossa, mut mietin vaan jos yhtäkkiä tupsahtas useampi perhe, niin mitenkä sitten kävis. Jäiskö sitä ilman apua sitten?

Yli puolet perheistä (n=3) pitivät vanhan ajan kodinhoitaja-järjestelmää hyvänä ja toivoivat, että sellainen tulisi takaisin käytäntöön myös nyky-yhteiskunnassa. Perheet toivat esille myös konkreettisen kotiavun tarvetta ja toivoivat, että perhetyöntekijä voisi tarjota myös kodinhoidollista tukea. Osa perheistä (n=2) piti perhetyöntekijän toimenkuvaa koskevia rajoitteita negatiivisena asiana ja toivoi, että perhetyöntekijä voisi avustaa perheitä siinä missä perhe milloinkin apua tarvitsee.

Olis hyvä, ku olis olemassa sellasia kodinhoitajia, mitä ennen vanhaan oli, jotka olis nopee saada sellaseen akuuttiin tarpeeseen, et sellastahan ei oo. Perhetyöntekijähän ei pysty sellaseen vastaamaan ollenkaan, mutta esimerkiksi jos lapsi sairastuis ja itellä olis sellanen tärke meno, niin vois saada sellasen kodinhoitajan avustamaan.

Se kodinhoitaja palvelu, mikä oli ennen vanhaan, niin se olis hyvä!

Minusta perhetyön pitäis olla sellasta, että sitä tehhään mihin perhe apua tarvihtoo, ku jokkaisella perheelle on ne omat tarpeet. Ei sitä voi niinku tiettyä muottia vettää, että mitä tehhään ja mitä ei. Se lapsiperheen kotipalvelu olis varmaan palvellu minua paremmin ja varmasti monen perheen äiti on uupunu ja tarviis apua juuri noissa kotitöissä.

Osa perheistä (n=2) toi esiin toiveen, että neuvolassa esiteltäisiin enemmän ennaltaehkäisevää perhetyötä ja tuen mahdollisuutta. Perheet toivoivat, että tuen olemassa olos-

ta keskusteltaisiin jo aiemmin neuvolassa ja asia otettaisiin puheeksi perheiden kanssa, jotta avuntarve perheissä ei ehtisi kasvaa suureksi. Myös pelko lastensuojelun asiakkuudesta oli varjostanut avun vastaanottamista, mistä syystä perheet toivoivat, että perheille selvennettäisiin ennaltaehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön eroavaisuuksista ja korostettaisiin, että ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkuus ei tarkoita lastensuojelun asiakkuutta.

Minusta neuvolassa pitäis enemmän kertoa tosta palvelusta, koska moni kaan ei varmasti tiää, että sitä (ennaltaehkäisevää perhetyötä) voi saada.

Varmasti moni pelkää, että on lastensuojelun asiakas, jos ottaa apua vastaan ja pelkää sitä leimatuksi tulemistä.

9 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevää perhetyötä ja asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tuesta. Pyrkimyksenä opinnäytetyön avulla oli tuoda tietoon asiakasperheiden kokemuksia ennaltaehkäisevän perhetyön prosessista, asiakkaan osallisuudesta, palvelun matalakynnyksisyydestä ja mahdollisista kehittämis- sekä muutostarpeista. Lisäksi tavoitteena oli tuoda asiakkaiden ääntä kuuluviin.

Aihe opinnäytetyöhöni kumpusi omasta mielenkiinnostani perhetyötä kohtaan. Olen kiinnostunut erityisesti ehkäisevästä työskentelystä ja sen tuomista hyödyistä niin asiakas- kuin yhteiskuntatasolla. Halusin opinnäytetyöni avulla paneutua kyseiseen aiheeseen syvemmin ja saada tietoa ennaltaehkäisevästä perhetyöstä ja sen toimivuudesta juuri asiakasnäkökulmasta. Opinnäytetyön kohdistaminen Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevään perhetyöhön tuntui mielestäni tärkeältä, koska aiempia tutkimuksia kyseisestä palvelusta ei ollut julkaistu.

Opinnäytetyön aiheen sekä tutkimusjoukon valikoitumisen jälkeen tehtäväksi tuli aiheen rajaaminen. Opinnäytetyön prosessin alusta alkaen oli selvää, että tutkimuksen kohteena ovat juuri perhetyön asiakkaat ja rajasin siis asiantuntijanäkökulman tutkimuksen ulkopuolelle. Lisäksi aiempi työkokemus Heinäveden kunnan ennaltaehkäise-

västä perhetyöstä ja sitä kautta tutuksi tulleet toimipiste sekä toimintatavat ohjasivat tutkimusta ennaltaehkäisevän perhetyön suuntaan ja näin ollen tutkimuksen ulkopuolella jäivät esimerkiksi lastensuojelun perhetyön asiakasperheet. Painopisteinä tutkimuksessa oli siis ennaltaehkäisy, matalakynnyksisyys sekä asiakkaan kokemus osallisuudesta ja varhaisesta tuesta. Näiden käsitteiden pohjalta rakentui opinnäytetyön teoreettinen viitekehys ja käsitteet toistuivat myös aineistonkeruumenetelmän teemoissa. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys kulkee rinnakkain teemahaastatteluun pohjautuvien teemojen kanssa ja myös tutkimustulokset ovat yhteydessä niin teemoihin kuin teoriaankin, joka mielestäni osoittaa tutkimuksen aiheen rajaamisen onnistuneen.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 127) katsovat hyvän tutkimuksen kriteereiksi muun muassa tutkimuksen sisäisen johdonmukaisuuden ja eettisen kestävyyden. Sisäisellä johdonmukaisuudella tarkoitetaan muun muassa sitä, miten ja minkälaisia lähteitä tutkimusraportissa on käytetty. Opinnäytetyön teoreettisen viitekehysten rakentuminen sisälsi syvällistä perehtymistä saatavilla olevaan kirjallisuuteen, aiempiin tutkimuksiin, projekteihin sekä kansainväliseen tutkimustietoon tutkittavasta aiheesta. Alusta alkaen selvää oli, että Heinäveden kuntaan aiempia tutkimuksia ennaltaehkäisevästä perhetyöstä ei ollut tehty, joten opinnäytetyöni valmistuttuaan tulee olemaan ensimmäinen tutkimus kyseistä palvelusta Heinäveden kunnassa. Aiheeseen perehdyttyäni minut yllätti tutkimustiedon vähäisyys juuri ennaltaehkäisevästä työmuodosta perhetyössä. Perhetyön kokonaisuutta oli tutkittu joissain määrin ja erityisesti neuvolan perhetyö oli ollut tutkimusten kohteena melko laajaltikin. Kansainvälistä tutkimustietoa ennaltaehkäisevästä perhetyöstä oli haastavaa löytää, koska työskentelymuotona se on vakiintunut vain muutamiin maihin ja muualla maailmassa sitä tehdään enemmänkin vapaaehtoistyönä tai joidenkin hankkeiden turvin.

Opinnäytetyön prosessi sisälsi myös tutkimuksen eettisyyden sekä luotettavuuden arviointia. Hirsjärven ym. (2009, 23) mukaan hyvässä tutkimuksessa noudatetaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä, joita ovat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus. Pyrin prosessin alusta saakka huolellisuuteen sekä tarkkuuteen työssäni ja mielestäni oli tärkeää varata riittävästi aikaa tutkimuksen tekoon. Alustavan suunnitelman mukaan opinnäytetyön prosessin tuli valmistua joulukuussa 2015, mutta prosessin työläys yllätti minut ensikertalaisena tutkijana ja näin ollen pidin tärkeämpänä tehdä huolellista työtä ja tutkimuksen valmistuminen siirtyikin noin kahdella kuukaudella. Opinnäytetyön luo-

tettavuutta arvioitaessa uskon, että asiakasperheiden haastattelujen nauhoittaminen ja aineiston litterointi tarkasti, sanasta sanaan, edesauttoi luotettavuuden toteutumista. Lisäksi miellän tutkimustulosten luotettavuutta arvioitaessa hyväksi sen, etten tutkijana työskennellyt tai ollut osana kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön palvelua, jonka vuoksi tutkimustuloksilla ei ollut minulle henkilökohtaista merkitystä. Alun perin tutkimukseen piti osallistua kuusi asiakasperhettä ja haastateltavien lukumäärän jäädessä viiteen, pohdin vaikuttaako oletettua suppeampi aineisto tutkimuksen luotettavuuteen. Arvioin kuitenkin, että haastateltavien määrä suhteessa palvelua käyttävien kokonaismäärään oli riittävä tuomaan tutkimuksen kannalta luotettavaa tietoa.

Opinnäytetyön prosessia käynnistäessä ja sen edetessä oli tärkeää pohtia työn eettisyyteen liittyviä asioita. Jo lähtökohtaisesti oli tärkeää arvioida perusteluja tutkimukselle eli tutkimusaiheen eettistä oikeutta. Opinnäytetyön avulla Heinäveden kunta saa arvokasta tietoa ennaltaehkäisevästä perhetyöstä sekä mahdollisuuden kehittää palveluaan entistä enemmän asiakkaiden tarpeita vastaavaksi, joka itsessään antoi mielestäni perusteen tutkimuksen toteuttamiseen. Lisäksi asiakkaan näkemyksien ja kokemusten huomioimisella voidaan lisätä asiakkaan kokemaa osallisuutta, mikä oli yhtä tärkeä peruste tutkimuksen toteuttamiselle. Tutkimuksen eettisyyttä pohdittaessa heräsi kysymys siitä, aiheuttaako haastatteluihin osallistuminen haastateltaville ahdistusta tai muuttuuko asiakkaan aiempi kokemus ennaltaehkäisevästä perhetyöstä, kun sitä pohditaan esimerkiksi leimaantumisen näkökulmasta. En missään tapauksessa halunnut tutkimuksen myötä aiheuttaa haastateltaville negatiivisia sävyjä perhetyöstä tai avun vastaanottamisesta ja siksi oli tärkeää pohtia, kuinka tutkimusteemat otetaan puheeksi perheiden kanssa. Lisäksi eettisyyttä tarkasteltaessa oli tärkeää huomioida Heinäveden kunnan pieni asukasmäärä ja tutkimustuloksia raportoidessa tuli kiinnittää erityistä huomiota tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyyden suojaamiseen. Opinnäytetyössä haastateltavien taustatietoja on avattu hyvin niukasti heidän anonymiteettinsä säilymiseksi. Lisäksi ääninauhat haastatteluista tuhottiin heti aineiston litteroinnin jälkeen ja litteroitu aineisto tuhottiin tutkimustulosten valmistumisen myötä.

Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastattelujen avulla. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 41) mukaan teemahaastattelun tavoitteena on haastateltavan tunteiden, kokemusten, käsitysten ja ajatusten selvittäminen. Tavoitteena opinnäytetyössä oli tuoda esiin juuri asiakasperheiden kokemuksia ennaltaehkäisevästä perhetyöstä sekä heidän

kokemustensa myötä esiin nousseita mahdollisia kehittämis- ja muutostarpeita, jonka vuoksi mielestäni teemahaastattelu sopi erinomaisesti aineistonkeruumenetelmäksi. Haastattelutilanteet olivat avoimia ja keskustelua tutkimusaiheesta syntyi hyvin. Haastattelujen tukena ollut teemahaastattelurunko (liite 4) oli toimiva ja edesauttoi haastattelujen sujumista. Osassa haastatteluista keskustelua eri teemoista syntyi paljon ja haastateltavat kertoivat hyvin avoimesti käsittelyssä olleesta aiheesta. Osa haastateltavista puolestaan oli vähäsanaisempia, jolloin tarkentavia kysymyksiä tuli esittää enemmän. Teemahaastattelurungon avulla haastatteli ja pystyi ohjaamaan keskustelua tutkimuksen kannalta oleellisiin asioihin sekä rakentamaan keskustelua, etenkin niiden perheiden kohdalla, joissa haastateltavat olivat vähäsanaisempia. Teemahaastatteluiden avulla tutkittavasta aiheesta saatiin arvokasta tietoa ja aineistonkeruu sujui luotamuksellisessa ja avoimessa ilmapiirissä. Teemahaastattelu oli siis toimiva aineistonkeruumenetelmä tässä opinnäytetyössä.

Pääkysymyksenä tutkimuksessa oli kuinka asiakasperheet kokevat ennaltaehkäisevän perhetyön ja saamansa varhaisen tuen? Tutkimustuloksista kävi ilmi, että perheet, yhtä perhettä lukuun ottamatta, mielsivät varhaisen tuen piiriin pääsyn helpoksi ja nopeaksi. Perheet pitivät palvelua asiakaskeskeisenä ja heidän mielestään asiakkaan osallisuus toteutui perhetyön prosessin eri vaiheissa. Perheet mielsivät suhteen perhetyöntekijään avoimeksi ja asiakasta kunnioittavaksi.

Pääkysymystä tarkentavien alakysymysten avulla pyrittiin etsimään vastauksia siihen, kuinka asiakasperheet mielsivät perhetyön prosessin toteutuneen sen eri vaiheessa, vastasiko asiakkaan saama varhainen tuki palvelun matalakynnyksistä ajatusta sekä oliko perheillä heidän kokemustensa pohjalta nousseita kehittämis- ja muutostarpeita ennaltaehkäisevää perhetyötä kohtaan. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että vaikka suurin osa perheistä mielsi tuen piiriin pääsyn ja tuen vastaanottamisen helpoksi, oli yli puolet perheistä pohtinut tuen vastaanottamista leimaantumisen pelon vuoksi. Vaikka leimaantumisen pelkoa oli suurella osalla haastateltavista, kukaan ei ollut tullut leimatuksi perhetyön asiakkuuden vuoksi. Tutkimuksessa ei selvinnyt, mitä keinoja asiakasperheiden mielestä olisi käytettävissä, jotta leimaantumisen pelkoa avun vastaanottamisen yhteydessä ei ilmenisi. Olisikin mielenkiintoista jatkotutkimuksen avulla perehtyä siihen, mitä keinoja palvelua käyttäneillä ja sen myötä kokemusasiantuntijoilla

olisi siihen, että yhä harvempi perhe joutuisi pohtimaan asiakkuuttaan leimaantumisen pelon vuoksi?

Asiakasperheistä ilmi tulleet kehittämis- ja muutostarpeet olivat hyvin yhteneviä. Yhtenevin kehittämistarve Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevää perhetyötä kohtaan oli resurssien lisääminen perhetyön kentälle. Perheet toivat ilmi huolensa perhetyöntekijän jaksamisesta hänen kiireisen aikataulunsa vuoksi ja toivoivat toimivaa sijaisjärjestelyä perhetyöhön, jotta kotikäyntejä ei jouduttaisi perumaan ja perheen sekä perhetyöntekijän aikataulujen yhteensovittaminen helpottuisi. Myös perhetyön prosessista puhuttaessa suurin osa perheistä toi ilmi resurssipulan perhetyön kentällä ja he mielsivät perhetyöntekijän suuren työtaakan sekä heikon sijaisjärjestelyn perhetyön prosessin laatua heikentäväksi tekijäksi. Tässä opinnäytetyössä keskityttiin asiakasperheiden kokemuksiin ja näkemyksiin, jonka vuoksi asiantuntijanäkökulma rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Asiakasperheiden haastatteluissa esiin noussut huoli perhetyöntekijän suuresta työtaakasta sekä jaksamisesta herätti kuitenkin mielenkiinnon saada myös työntekijänäkökulma mukaan tutkimukseen ja ehkäpä jatkotutkimuksessa voisi huomioida sekä kokemusasiantuntijoiden että asiantuntijoiden näkemyksiä asiasta?

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että noin puolet asiakasperheistä mielsi tuen päättyneen, vaikka tuen tarvetta olisi ollut vielä olemassa. Syitä perhetyön päättymiseen liian varhaisessa vaiheessa olivat perhetyön maksullisuus, perhetyöntekijän käyntien peruuttumiset resurssien puutteen vuoksi sekä kodinhoidollisen tuen puuttuminen. Tämä herättikin pohdintaa, onko ennaltaehkäisevän perhetyön maksullisuus, etenkin pitkällä aikavälillä, kannattavaa? Varhaisen tuen vaiheessa tuentarve asiakkaalla on usein vähäisempää ja siitä aiheutuvat kustannukset pienempiä kuin siinä vaiheessa, kun ongelmat ovat kasvaneet suureksi ja perhe tarvitsee intensiivistä tukea arjessa selviytyäkseen. Jos perhe päättää perhetyön, tuen tarpeen ollessa vielä olemassa, sen maksullisuuden vuoksi, ollaanko myöhemmin siinä tilanteessa, että ongelmat perheessä ovat kasvaneet suuremmiksi ja perhe siirtyy lastensuojelun asiakkaaksi? Jatkotutkimuksena voisi kartoittaa lastensuojelun perhetyön asiakasperheiden saamaan varhaista tukea ja sen mahdollista puuttumista suhteessa lastensuojelun asiakkuuden syntymiseen.

Jatkotutkimuksena, edellä mainittujen lisäksi, voisi tutkija keskittyä tässä opinnäytetyössä käytetyn teemahaastattelurungon (liite 4) eri teemojen syvällisempään tarkaste-

luun. Esimerkiksi jatkotutkimus teemasta, asiakkaan osallisuus, voisi tuoda esiin mielenkiintoisia ja tärkeitä näkemyksiä siitä, kuinka asiakkaan osallisuutta voitaisiin huomioida entistä enemmän tai millä keinoilla asiakasta voitaisiin osallistaa perhetyön prosessissa kokemusasiantuntijanäkökulmasta? Tässä opinnäytetyössä pyrkimyksenä oli tutkia ennaltaehkäisevää perhetyötä Heinäveden kunnassa sekä asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tuesta, jonka vuoksi eri teemoja käsiteltiin tasapuolisesti ja niiden erottelu tai hyvin syvällinen tarkastelu ei ollut mahdollista.

Opinnäytetyön prosessi eteni melko jouhevasti ja suurempi ongelmia prosessin eri vaiheissa ei ilmennyt. Aikataulussa pysyminen oli ajoittain haastavaa ja prosessin työläys yllätti minut ensikertalaisena tutkijana. Mitä syvällisemmin aiheeseen perehtyi, sitä haastavammaksi aiheen rajaaminen ja rajojen sisäpuolella pysyminen muuttui. Aihe vei mukanaan ja kiinnostus asian tarkasteluun erilaisista näkökulmista heräsi. Kokonaisuudessaan tutkimusaineiston kerääminen ja analysointi sujui ongelmitta ja tutkimuksen avulla saatiin arvokasta tietoa Heinäveden kunnalle.

Tutkimustehtävänä oli kartoittaa Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevää perhetyötä ja asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tuesta. Tavoitteena oli tuoda asiakkaiden ääntä kuuluviin sekä tuoda julki heidän kokemuksiaan ennaltaehkäisevän perhetyön prosessista, osallisuudesta, palvelun matalakynnyksisyydestä ja mahdollisista kehittämis- sekä muutostarpeista. Opinnäytetyön avulla saatiin tärkeää tietoa edellä kuvatuista teemoista ja tutkimustehtävässä onnistuttiin. Opinnäytetyöstä saadut tutkimustulokset koskettivat ainoastaan Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevää perhetyötä, eivätkä sen vuoksi ole yleistettäviä. Lähtökohtaisestikaan tutkimuksella ei lähdetty hakemaan yleistettävissä olevaa tutkimustietoa ja sen vuoksi esimerkiksi teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä oli toimiva. Lisäksi suppea tutkimusjoukko ja tutkimuksen paikantuminen tiettyyn paikkakuntaan eivät mahdollistaneet tutkimustulosten yleistävyyttä.

Loppujen lopuksi voidaan todeta, että opinnäytetyölle asetetut tavoitteet täyttyivät ja tutkimustehtävässä onnistuttiin. Jo ennen opinnäytetyön prosessin varsinaista käynnistymistä toiveena oli, että tutkimuksesta esiin nousseet asiakasperheiden näkemykset auttaisivat Heinäveden kuntaa kehittämään ennaltaehkäisevää perhetyötä yhä enemmän asiakkaiden tarpeita vastaavaksi ja yhä useampi perhe saisi tarvitsemaansa apua

riittävän varhain sekä riittävässä määrin. Nyt prosessin ollessa lopussa toivon yhä enemmän, että Heinäveden kunnassa huomioitaisiin asiakkaiden esiin tuomat kokemukset sekä näkemykset ja ongelmien ennaltaehkäisyyn sekä varhaiseen tukeen panostettaisiin entistä enemmän. Opinnäytetyön prosessi toi minulle tutkijana paljon arvokasta tietoa aiheesta ja lisäsi omaa ammatillista ymmärrystä. Prosessi oli kaiken kaikkiaan antoisa, opettavainen ja tärkeä oman ammatillisen kasvun varrella.

LÄHTEET

- Coulshed, Veronica & Orme, Joan 2006. Social work practice. United Kingdom: Palgrave Macmillan.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirja-paino Oy.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Fågel, Stina, Jonsson, Mona, Korvela, Pirjo & Kupiainen, Antero (toim.) 2011. Arki haltuun – Sekvenssimenetelmä perhetyössä. Helsinki: Väestöliitto.
- Hastrup, Arja, Hietanen-Peltola, Marke, Jahnukainen, Johanna & Pelkonen, Marjaana (toim.) 2013. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. Lasten Kaste-kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Raportti 3. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Heinämäki, Liisa 2005. Varhaista tukea lapselle. Työvälineenä kehittämisvalikko. Stakes. Oppaita 62. Helsinki: Stakes.
- Heinävesi 2015. Strategiat. Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. WWW-dokumentti. <http://www.heinavesi.fi/default.asp?siteid=Suomi&id=Strategiat>. Ei päivitystietoa. Luettu 29.1.2015.
- Helminen, Jari 2006. Jälkisanat. Teoksessa Jari Helminen (toim.). Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystien työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1993. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Häggman-Laitila, Arja, Euramaa, Katri-Ina, Hotari, Anna-Maria, Kaakinen, Juha & Hietikko, Merja (toim.) 2001. Lapsiperheiden varhainen tuki, tuen vaikuttavuus ja kustannushyötö. Lapsiperhe-projektin loppuraportti. Helsinki: Kämpylä Print Oy.
- Järvinen, Ritva, Lankinen, Aila, Taajamo, Terhi, Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kajaanin ammattikorkeakoulu 2016. Teemoittelu. WWW-dokumentti. <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/teemoittelu>. Ei päivitystietoa. Luettu 26.1.2016.

Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karjalainen, Kaisa 2013. ”Se on kokoajan parantanut niin kuin sika juoksuaan” – Vanhempien arjelle ja ennaltaehkäisevälle perhetyölle antamat merkitykset. Sosiaalialan pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Kivioja, Sini & Porkka, Henriikka 2015. Varhaista tukea neuvolan perhetyöstä. Perheiden kokemuksia Jyväskylässä. Sosiaalialan opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kuronen, Marjo & Lahtinen, Piia 2010. Supporting families: the role of family work in child welfare. Teoksessa Forsberg, Hannele & Kröger, Teppo (toim.). Social Work and Child Welfare Politics. Bristol: Policy Press.

Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) 2010. Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734>. Ei päivitystietoja. Luettu 2.2.2016.

Lastensuojelulaki 417/2007. WWW-dokumentti. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Ei päivitystietoja. Luettu 15.11.2015.

Leemann, Lars & Hämäläinen, Riitta-Maija 2015. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). WWW-dokumentti. www.thl.fi/sokra. Päivitetty 26.6.2015. Luettu 10.1.2016.

Lindqvist, Ulla (toim.) 2008. Varhainen tuki. Kohti hyviä käytäntöjä. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston julkaisuja. Helsinki: Paintek Pihlajamäki Oy.

Marklund, Kristin & Simic, Nino (toim.) 2012. Pohjolan lapset – Varhainen tuki lapsille ja perheille. WWW-dokumentti. <http://www.nordicwelfare.org/PageFiles/11042/5FI.pdf>. Ei päivitystietoja. Luettu 14.1.2016.

Mäkinen, Päivi, Raatikainen, Eija, Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Noppari, Teija 2006. Leiman antajat ja kantajat. Teoksessa Helminen, Jari (toim.) 2006, Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystyö monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: PS-kustannus.

O’Loughlin, Steve 2005. Values and Ethics in Social Work with Children and Families. Teoksessa Jowitt, Maureen & O’Loughlin, Steve (toim.). Social Work with Children & Families. Great Britain: Learning Matters Ltd.

Portti vapauteen 2016. Perhepalvelut. WWW-dokumentti.
http://www.porttivapauteen.fi/ammattilaiset/palvelutarjotin/palvelutarjotin_helsinki/perhepalvelut. Ei päivitystietoja. Luettu 7.1.2016.

Reijonen, Mikko (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön, arjen tuki ja ammatilliset käytännöt. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Rostila, Ilmari 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö: Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY pro Oy.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. WWW-dokumentti.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>. Ei päivitystietoa. Luettu 18.1.2016.

Sarvimäki, Pirjo & Siltaniemi, Aki (toim.) 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. WWW-dokumentti.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Päivitetty 2014. Luettu 15.11.2015.

STM 2015a. Tiedote 17/2015. Ministeri Huovinen: Uusi sosiaalihuoltolaki ohjaa ongelmien ennaltaehkäisyyn. WWW-dokumentti. <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1901673#fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 29.1.2015.

STM 2015b. Sosiaalihuoltolaki lisää matalankynnyksen palveluja. WWW-dokumentti. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sosiaalihuoltolaki-lisaa-matalankynnyksen-palvelu-1. Päivitetty 30.12.2014. Luettu 15.11.2015.

STM 2015c. Kuntainfo: Uusi sosiaalihuoltolaki ja siihen liittyvät muut keskeiset lainsäädäntömuutokset. WWW-dokumentti. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-sosiaalihuoltolaki-ja-siihen-liittyvat-keskeiset-muut-lainsaadantomuutokset. Päivitetty 1.4.2015. Luettu 2.12.2015.

Syrjälä, Leena, Ahonen Sirkka, Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

THL 2015a. Lastensuojelukäsikirja. Lastensuojelun tilastotietoa. WWW-dokumentti. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ajankohtaista/lastensuojelu-thl-/lastensuojelun-tilastoa>. Ei päivitystietoa. Luettu 29.1.2015

THL2015b. Lastensuojelukäsikirja. Tiedote. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014: Lasten oikeudet toteutuvat Suomessa vain osittain. WWW-dokumentti. <http://www.thl.fi/fi/-/lapsiperheiden-hyvinvointi-2014-lasten-oikeudet-toteutuvat-suomessa-vain-osittain>. Päivitetty 25.9.2014. Luettu 29.1.2015.

THL 2015c. Lastensuojelun käsikirja. Perhetyö. WWW-dokumentti.
[https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-](https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo)
 kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo. Päi-
 tetty 2.9.2015. Luettu 21.10.2015.

THL 2016d. Lastensuojelun käsikirja. Huolen vyöhykkeistö ja huolen puheeksi otta-
 minen. WWW-dokumentti. [https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-](https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/huolen-vyohykkeisto-ja-huolen-puheeksiottaminen)
 kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/huolen-vyohykkeisto-ja-huolen-
 puheeksiottaminen. Ei päivitystietoa. Luettu 9.1.2016.

THL 2016e. Hyvinvointi- ja terveyserot. Osallisuus. WWW-dokumentti.
[https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-](https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus)
 terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus. Päivitetty 7.12.2015. Luettu 10.1.2016

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hel-
 sinki:

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hel-
 sinki: Tammi.

Tuomisto, Minna 2012. ”Sai apua siihen mitä tarvitti”. Perheiden kokemuksia ennal-
 taehkäisevästä perhetyöstä Kauhajoella. Sosiaalialan opinnäytetyö. Seinäjoen ammat-
 tikorkeakoulu.

Uusimäki, Mervi 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Reijonen, Mikko
 (toim.). Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: PS-
 kustannus.

Vilén, Marika, Seppänen, Paula, Tapio, Nina & Toivanen, Riikka (toim.) 2010. Koh-
 taamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Väestöliitto 2015. Perheaikaa. WWW-dokumentti.
[https://www.perheaikaa.fi/jutut/lapsi-perheessa/elamankriisit/etela-suomen-](https://www.perheaikaa.fi/jutut/lapsi-perheessa/elamankriisit/etela-suomen-aluehallintoviraston-marja-leena-stenroos-lapsiperheille-annetut-suulliset-paatokset-ovat-mahdollistaneet-kotipalvelun-rapauttamisen/)
 aluehallintoviraston-marja-leena-stenroos-lapsiperheille-annetut-suulliset-paatokset-
 ovat-mahdollistaneet-kotipalvelun-rapauttamisen/. Päivitetty 16.6.2013. Luettu
 6.2.2015.

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Olen Sanna-Maria Kosunen sosionomi (AMK) opiskelija Mikkelin ammattikorkeakoulusta.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kartoittaa Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tuesta.

Tutkimukseni on kvalitatiivinen ja aineiston keruu on tarkoitus tehdä teemahaastatteluna noin kuudelle Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheen vanhemmalle/vanhemmille.

Tutkijana minua sitoo vaitiolovelvollisuus ja käsittelen tietoja luottamuksellisesti ammattikorkeakoulun eettisten periaatteiden mukaisesti. Haastateltavien henkilöllisyydet eivät tule tutkimuksessani ilmi.

Anon Teiltä kohteliaimmin lupaa toteuttaa opinnäytetyöni tutkimusta myöhemmin sovittavana ajankohtana.

Ystävällisin terveisin

Sanna-Maria Kosunen
Sosionomi (AMK) opiskelija

HEINÄVEDEN KUNTA

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Perusturvajohtaja

8.6.2015

2 §

Asia

TUTKIMUSLUPA / ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ

Mikkelin ammattikorkeakoulussa sosionomin tutkintoa opiskeleva Sanna-Maria Kosunen hakee tutkimuslupaa haastattelututkimuksen tekemiseen ennaltaehkäisevän perhetön asiakasperheille. Tutkimuksen tarkoitus on kartoittaa perheiden kokemuksia varhaisesta tuesta.

Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineiston keruu tehdään teemahaastatteluna noin kuudelle Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheen vanhemmalle/vanhemmille. Tutkijaa sitoo vaitiolovelvollisuus ja tietojen luottamuksellinen käsittely tapahtuu ammattikorkeakoulun eettisten periaatteiden mukaisesti. Haastateltavien henkilöllisyydet eivät tule tutkimuksessa ilmi.

Tutkimuksen tulokset on tarkoitus julkistaa joulukuussa 2015. Opinnäytetyönä tehtävän tutkimuksen toisena ohjaajan toimii työelämohjaaja, perhetyöntekijä Susanna Hottinen. Asiakasperheet ovat antaneet suostumuksensa asiakkuustiedon luovuttamiseen tutkimusta varten.

Tutkimussuunnitelma on tutkimuslupa-anomuksen liitteenä.

Päätös ja perustelut

Myönnän Sanna-Maria Kosuselle tutkimuslupan haastattelututkimuksen tekemistä varten Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheille perheen kokemusten kartoittamiseksi varhaisesta tuesta.

Toimivalta

Hallintosääntö 11 § 13 kohta

Tiedoksi

Sanna-Maria Kosunen
Perhetyöntekijä Susanna Hottinen
Kotihoidon johtaja Airi Piipponiemi
Petu

Päiväys ja allekirjoitus

Heinävedellä 8.6.2015

Anneli Malmstedt
Anneli Malmstedt
Perusturvajohtaja

LIITE 3.
Saatekirje perheille

18.5.2015

Hei,

Kiitos mielenkiinnostanne osallistua opinnäytetyöhöni liittyvään tutkimukseen.

Olen Sanna-Maria Kosunen sosionomi (AMK) opiskelija Mikkelin ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kartoittaa Heinäveden kunnan ennaltaehkäisevää perhetyötä ja asiakasperheiden kokemuksia varhaisesta tuesta. Pyrin kartoitukseni turvin tuomaan asiakkaan ääntä kuuluviin, jotta ennaltaehkäisevästä perhetyöstä voitaisiin tarvittaessa kehittää entistä enemmän asiakkaan tarpeita vastaavaa. Tästä syystä Teidän osallistumisenne tutkimukseen on äärimmäisen arvokasta ja tärkeää.

Aineiston tutkimukseen kerään haastattelemalla ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheitä kesä-heinäkuussa 2015. Tutkijana minua sitoo vaitiolovelvollisuus ja käsittelem tietoja luottamuksellisesti ammattikorkeakoulun eettisten periaatteiden mukaisesti. Haastateltavien henkilöllisyydet eivät tule ilmi tutkimuksessani. Opinnäytetyöni valmistuttua se julkaistaan Theseus-tietokannassa, jossa on luettavissa kaikista Suomen ammattikorkeakouluista valmistuneet opinnäytteet.

Haastattelisin Teitä kesä-heinäkuussa 2015, erikseen sovittavana ajankohtana. Tutkimukseen osallistuminen ei vaadi Teiltä muita toimia kuin haastatteluun osallistumisen. Haastattelut voidaan toteuttaa Teidän kotona tai muualla, erikseen sovittavassa paikassa. Olen yhteydessä Teihin puhelimitse, jotta voidaan sopia haastatteluajankohta.

Minuun voi ottaa yhteyttä milloin tahansa, mikäli ilmenee jotain kysyttävää tutkimukseen liittyen, puhelimitse _____ tai sähköpostitse _____

Aurinkoista kesää!

Ystävällisin terveisin Sanna-Maria Kosunen

TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. ENNALTAEHKÄISEVÄN PERHETYÖN PROSESSI

- Kuinka ennaltaehkäisevä perhetyö alkoi perheenne kohdalla?
- Mistä saitte tietoa palvelusta?
- Ennaltaehkäisevän perhetyön eteneminen perheenne kohdalla?
- Palvelusuunnitelman tekeminen/päivitys?
- Avuntarpeen arviointi prosessin edetessä?
- Perhetyön päättäminen?

2. ASIAKKAAN OSALLISUUS

- Miten kuvailisit palvelun asiakaskeskeisyyttä?
- Koetko tulleet kuulluksi itseäsi/perhettänne koskevassa asiakastarpeen arvioinnissa ja tuen suunnittelussa?
- Onko prosessin alkaessa ja sen edessä ollut tunne siitä, että pystytte itse vaikuttamaan saamaanne apuun?

3. TUEN VASTAANOTTAMINEN, MATALAN KYNNYKSEN PALVELU

- Millaista oli vastaanottaa tukea?
- Miten arvioit tuen piiriin pääsyn oikea-aikaisuutta perheenne kohdalla?
- Koitko pelkoa leimatuksi tulemisesta?
- Tulitko leimatuksi tuen vastaanottamisen vuoksi?
- Miten arvioisit palvelun matalakynnyksisyyttä?

4. ENNALTAEHKÄISEVÄN PERHETYÖN KEHITTÄMIS-/MUUTOSTARPEET

- Miten arvioit saamanne tuen riittävyttä?
- Voisiko ennaltaehkäisevää perhetyötä kehittää paremmin tarpeitanne vastaavaksi?
 - o Jos, niin kuinka palvelu vastaisi paremmin tarpeitanne?

